

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra speciální pedagogiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Identifikace a vzdělávání nadaných dětí v mateřské škole
Identification and education of gifted children in kindergarten

Denisa Křivanová

Vedoucí práce: PhDr. Monika Kadrnožková, Ph.D.

Studijní program: Speciální pedagogika

Studijní obor: B SPPG 2

2024

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Identifikace a vzdělávání nadaných dětí v mateřské škole potvrzují, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzují, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 15. dubna 2024

Poděkování

Tímto směrem bych chtěla poděkovat především mé vedoucí bakalářské práce PhDr. Monice Kadrnožkové, Ph.D. za její velkou ochotu a podporu, odborné vedení práce, cenné rady a čas, který mi věnovala při společných konzultacích. Dále můj velký dík patří všem respondentům, kteří se zúčastnili výzkumného šetření této práce a přispěli do něj velmi cennými informacemi.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá problematikou identifikace nadaného dítěte v mateřské škole a pedagogickými postupy, které jsou využívány učitelem při následné práci s nadaným dítětem. Cílem práce je zjistit, jakým způsobem vyučující mateřských škol přispívají k rozvoji nadaných dětí a plnému využití jejich potenciálu. Teoretická část práce v úvodu věnuje pozornost obecnému seznámení se s nadáním, dále se zabývá charakteristikou nadaných dětí a jejich následnou identifikací. V závěru jsou uvedeny legislativní dokumenty spojené se vzděláváním nadaných dětí, na ně navazující možnosti rozvoje a vzdělávání v prostředí mateřské školy a náležitosti práce pedagoga s nadanými dětmi. Empirická část práce analyzuje projevy potencionálního nadání u dětí v mateřské škole a cílí na zjištění pedagogických metod uplatňovaných při práci s nadanými dětmi. Výzkum byl zpracován smíšeným přístupem, konkrétně pomocí sekvenčního kombinování (schéma QUAL-quant), který využíval design případové studie a dotazníkového šetření. Hlavní případy tvoří dvě učitelky mateřských škol, které se v průběhu své profese setkaly s nadaným dítětem a měly možnost ho rozvíjet a vzdělávat. Sběr dat byl v rámci kvalitativní části výzkumu uskutečněn metodou polostrukturovaného rozhovoru s učitelkami nadaných dětí. Pro analýzu dat z polostrukturovaných rozhovorů byla využita metoda otevřeného kódování, z něhož vzniklo 11 subkategorií, které byly rozděleny do tří hlavních kategorií – nadané dítě, rozvoj a vzdělávání, pedagog. Kategorie byly následně interpretovány za použití techniky vyložení karet. V rámci doplňujícího dotazníkového šetření byl mezi vyučující nadaných dětí v mateřských školách distribuován on-line dotazník. Výsledky dotazníkového šetření byly zanalyzovány pomocí deskriptivní statistiky. Z výzkumných šetření bylo zjištěno, že v mateřských školách je nadaným dětem poskytována velká podpora ze strany vyučujících, kteří se snaží maximálně rozvíjet jejich potenciál a poskytovat jim takovou podporu, která odpovídá jejich aktuálním individuálním potřebám.

KLÍČOVÁ SLOVA

nadání, nadané dítě, identifikace, vzdělávání, mateřská škola

ABSTRACT

The bachelor thesis focuses on the issue of identification of a gifted child in kindergarten and pedagogical procedures used by the teacher in subsequent work with a gifted child. The aim of the thesis is to find out how kindergarten teachers contribute to the development of gifted children and the full use of their potential. The theoretical part of the thesis in the introduction pays attention to the general introduction to giftedness, then it deals with the characteristics of gifted children and their subsequent identification. In the conclusion, the legislative documents related to the education of gifted children are presented, followed by the possibilities of development and education in the kindergarten environment and the essentials of the teacher's work with gifted children. The empirical part of the thesis analyses the manifestations of potential giftedness in children in kindergarten and aims to identify the pedagogical methods applied when working with gifted children. The research was conducted using a mixed-methods approach, specifically a sequential combining design (QUAL-quan scheme) that employed a case study design and a questionnaire survey. The main cases consist of two kindergarten teachers who, in the course of their profession, have encountered and had the opportunity to develop and educate a gifted child. The data collection in the qualitative part of the research was carried out using the semi-structured interview method with teachers of gifted children. The open coding method was used to analyze the data from the semi-structured interviews, which resulted 11 sub-categories that were divided into three main categories – gifted child, development and education, teacher. The categories were then interpreted using a card-layout technique. An on-line questionnaire was distributed to kindergarten teachers of gifted children as part of the supplementary survey. The results of the questionnaire survey were analysed using descriptive statistics. From the research investigations, it was found that in kindergartens, gifted children are given a lot of support by teachers who try to develop their potential to the maximum and provide them with support that meets their current individual needs.

KEYWORDS

giftedness, gifted child, identification, education, kindergarten

Obsah

Úvod	7
1 Definice nadání.....	8
1.1 Nadání a talent	10
1.2 Multidimenzionální modely nadání.....	11
1.3 Klasifikace a druhy nadání	15
2 Nadané děti předškolního věku	18
2.1 Charakteristika nadaných dětí	18
2.2 Problémy nadaných dětí	22
3 Identifikace nadaných dětí.....	25
3.1 Proces identifikace nadaných dětí	25
3.2 Metody pedagogické diagnostiky.....	26
3.3 Role psychologa v procesu identifikace	30
4 Legislativní ukotvení nadání	31
4.1 Klíčové dokumenty spojené se vzděláváním nadaných dětí	32
5 Rozvoj a vzdělávání nadaných dětí předškolního věku.....	34
5.1 Strategie vzdělávání nadaných dětí	34
5.2 Principy práce s nadanými dětmi.....	37
6 Učitel nadaného dítěte v mateřské škole	39
6.1 Osobnost učitele nadaných žáků.....	39
6.2 Možnosti podpory učitele nadaného dítěte	39
Empirická část	41

7	Cíl výzkumu	41
8	Metodologie výzkumu	42
8.1	Design smíšeného výzkumu	42
8.2	Metoda sběru dat	43
8.3	Volba případu	46
8.4	Sběr dat	48
8.5	Analýza dat	49
9	Interpretace dat	53
9.1	Popis výzkumných případů	53
9.2	Technika vyložení karet	55
9.3	Interpretace dat získaných z dotazníku	65
10	Odpovědi na výzkumné otázky	70
11	Diskuse	72
	Závěr	74
	Seznam použitých informačních zdrojů	77
	Seznam použitých zkratk	81
	Seznam příloh	82
	Seznam obrázků	83
	Seznam tabulek	83
	Seznam grafů	83

Úvod

Téma nadaných dětí se čím dál častěji dostává do povědomí veřejnosti a je mu věnována stále větší pozornost. Nadané děti jsou děti se speciálními vzdělávacími potřebami, a z toho důvodu vyžadují kromě pedagogické péče i péči speciálně pedagogickou, která se zabývá zejména poskytováním podpurných opatření či tvorbou individuálního vzdělávacího plánu. Faktem ale je, že většina podpory nadaných dětí je orientována převážně do prostředí základních škol. Je ovšem důležité, aby se do povědomí dostávalo také co nejvíce poznatků o nadaných dětech předškolního věku, aby jim již v mateřské škole mohla být poskytována dostatečná podpora a maximální rozvoj jejich potenciálu.

Předškolní období dítěte je velmi důležitou součástí jeho života, kdy dítě objevuje a poznává vše, co mu život nabízí. Nadané děti jsou obzvláště zvědavé a přeplněné touhou poznávat věci do sebemenších detailů. A zde musí přijít na pomoc právě jejich vyučující, kteří se stanou jejich pomocníky a průvodci a poskytnou jim co největší možné množství podnětů pro jejich rozvoj a plné využití potenciálu, který v sobě tyto děti ukrývají.

Z tohoto důvodu bakalářské práce analyzuje možné projevy nadaných dětí předškolního věku, které mohou napomoci ke včasné pedagogické identifikaci. Včasná pedagogická identifikace je důležitá zejména proto, že na ni následně navazuje vhodné nastavení výchovně-vzdělávacího procesu nadaného dítěte, kterým se bakalářská práce též zabývá.

Teoretická část práce v úvodu věnuje pozornost obecnému seznámení se s nadáním, dále se zabývá charakteristikou nadaných dětí a jejich následnou identifikací. V závěru jsou uvedeny legislativní dokumenty spojené se vzděláváním nadaných dětí, na ně navazující možnosti rozvoje a vzdělávání v prostředí mateřské školy a náležitosti práce pedagoga s nadanými dětmi

Empirická část byla realizována smíšeným výzkumem pomocí designu případové studie a dotazníkového šetření. Sběr dat probíhal skrze polostrukturovaného rozhovory s vyučujícími nadaných dětí v mateřských školách a skrze on-line dotazník. Analýza dat spočívala v otevřeném kódování přepsaných rozhovorů, při kterém vznikly tři hlavní kategorie – nadané dítě, rozvoj a vzdělávání, pedagog. Data získaná z dotazníku byla analyzována pomocí deskriptivní statistiky.

1 Definice nadání

„Nadání je pojem, který v sobě skrývá nejednotnost v pojetí“ (Fořtíková, 2009, s. 7).

Vzhledem ke značnému množství definic nadání různých autorů, není zcela možné vytvořit jednotnou definici, která by striktně určovala přesný význam pojmu nadání. Tyto definice mají ale téměř ve všech případech společné, že nestanovují přesnou hranici nadání. Tento fakt způsobuje, že definice mohou často působit nejednoznačně (Jurášková, 2006).

Existuje více než sto různých pojetí nadání. Gearheart, Weishahn a Gearheartová (in Jurášková, 2006) vymezují tři způsoby definice nadání. První jsou **definice založené na inteligenčním kvocientu**, které označují za nadané jedince ty, jejichž hodnota IQ je nad určitou hranicí. Dalším druhem jsou **definice založené na talentu**, které se orientují na nadprůměrný výkon v určité oblasti, jako například v hudbě, tanci nebo matematice. Poslední jsou **definice založené na kreativitě**, které určují nadaného jedince dle toho, jak vyniká v různých oblastech lidské činnosti a jak se projevuje jeho umělecká tvořivost.

Mönks a Ypenburg (2002) vymezují čtyři modely pojetí nadání. **Modely založené na schopnostech**, které určují, že již v brzkém věku je možné zjistit intelektuální schopnosti, které se v průběhu života téměř nemění, tedy jsou stabilní. Dalšími jsou **modely kognitivních složek**, které řeší kvalitativní rozdíly vznikající mezi informačními procesy (např. jak se odlišují vysoce nadané děti od průměrně nadaných dětí ve způsobech přijímání a zpracovávání informací). „Mnozí navrhují místo o kvocientu IQ mluvit o *QI*, přičemž *QI* vyjadřuje kvalitu zpracování informací“ (Mönks, Ypenburg, 2002, s. 17). **Modely orientované na výkon** se zaměřují na faktory, které stojí člověku v cestě pro uskutečňování vloh. Ne u všech lidí se totiž jejich vlohy dostatečně využijí a rozvinou, což může být způsobeno například tím, že okolí dítěte nedokáže rozeznat jeho vlohy a v důsledku toho je nemůže dostatečně rozvíjet. Posledními jsou **modely sociokulturně orientované**, které vycházejí z domněnky, že k realizaci nadání u daného jedince je potřebné spolupůsobení individuálních a sociálních faktorů. Podmínky pro objevení mimořádných výkonů jsou závislé zejména na vzdělávací politice různých zemí.

V 60. letech vytvořil Lucito (in Hříbková, 2009) klasifikační schéma nadání, které vycházelo ze 113 různých definic. **Ex-post-facto definice** – nalezené ve starších

publikacích autorů, kteří se zajímali o geniálních historické osobnosti. Autoři vycházeli z proslulosti těchto osob a jejich osobnostních charakteristik. **IQ definice** – vymezovaly nadání jako hodnotu IQ přesahující hranici 130. **Sociální definice** – soustředily se na řadu lidských činností a oblastí, ve kterých jedinec podával vysoký výkon. **Procentuální definice** – vyjadřovaly kolik procent populace daného ročníku se řadí k nadaným. **Kreativní definice** – tvořivost je součástí nadání více než inteligence. **Definice nadání, které vycházely z Guilfordova modelu struktury intelektu** – jádrem nadání jsou myšlenkové operace.

Jednou z prvních a zároveň nejcitovanějších definic nadání je **Marlandova definice** (1971), která označuje nadané děti jako ty, které jsou identifikovány odborníky a mají potenciál k podávání vysokých výkonů v různých oblastech. Podotýká, že těmto dětem má být poskytován vhodný vzdělávací program, který není běžně poskytován ve školách. *„Děti, schopné vysokého výkonu jsou ty, které vykazují úspěch nebo potencionální schopnosti v některých z následujících oblastí:*

1. *všeobecná intelektová schopnost;*
2. *specifické akademické schopnosti;*
3. *tvořivé nebo produktivní myšlení;*
4. *vůdčí schopnosti;*
5. *umělecké schopnosti;*
6. *psychomotorické schopnosti“* (Jurášková, 2006, s. 14).

Další často citovanou definicí je definice vytvořená společností **Columbus Group**, která vznikla v roce 1991. Označuje nadání jako *„asynchronní (nerovnoměrný) vývoj, ve kterém se kombinují zrychlené rozumové schopnosti a zvýšená intenzita k vytvoření vnitřních zkušeností a povědomí, které jsou svou kvalitou odlišné od normy“* (Havigerová, 2011, s. 21). Upozorňuje, že tato výjimečnost může nadaného člověka činit zranitelným, a proto jsou na místě vhodné změny v rodičovské výchově, školním vzdělávání i v poradenství, které napomůžou nadaným jedincům dostatečně se rozvíjet.

Laznibatová (2007, s. 64) definuje nadání jako: „*Výsledek vzájemného působení vnitřních dispozic, celkového osobnostního potenciálu, jakož i komplexu sociálních a kulturních podmínek pro učení a podávání nadprůměrných výkonů*“.

Fořtík a Fořtíková (2007, s. 12) vymezují nadání více způsoby:

1. *„kvalitativně osobitý souhrn schopností, které podmiňují úspěšné vykonávání činnosti;*
2. *všeobecné schopnosti nebo všeobecné prvky schopností, které podmiňují možnosti člověka, úroveň a vlastnosti jeho činnosti;*
3. *rozumový potenciál nebo inteligenci; celostní individuální charakteristiku poznávacích možností a schopností učit se;*
4. *souhrn vloh, vrozených daností, projev úrovně a vlastností vrozených předpokladů*
5. *talent, existenci vnitřních podmínek pro dosahování vynikajících výsledků v činnosti*“.

Dle Porterové (in Machů, 2010) jsou nadané děti ty, které při učení vykazují rychlejší myšlenkové pochody a jejichž celkové projevy jsou ve srovnání s vrstevnickou normou rozvinutější.

1.1 Nadání a talent

Vymezení nadání stěžuje fakt, že je společně s ním často zmiňován také pojem talent. Pojmy nadání a talent se oba vztahují ke schopnostem a většinou vyjadřují nadprůměrný až vysoce nadprůměrný stupeň rozvoje schopností. Doposud bylo vytvořeno značné množství definic nadání a talentu. Tyto pojmy se vzájemně překrývají a doplňují, a proto jsou mnoha autory chápány synonymně. Jsou ale i tací autoři, kteří tyto pojmy ve svých publikacích zásadně rozlišují (Hříbková, 2009).

Autoři Fořtík a Fořtíková (2007) se přiklánějí k synonymnímu chápání pojmů nadání a talent. O talentu hovoří jako o vysoké úrovni rozvoje především speciálních schopností a činností, jejichž výsledky vykazují znaky novosti a originality. Hartl a Hartlová (2009) v psychologickém slovníku považují pojmy nadání a talent za synonymní. Nadání připisují

jedincům, kteří podávají nadprůměrné výkony při fyzických nebo kognitivních činnostech. O nadání hovoří jako o vlohách, které jsou základem pro úspěšné rozvíjení schopností. Talent popisují jako soubor zpravidla vrozených schopností, který člověku umožňuje dosáhnout nadprůměrných výkonů v určité oblasti. Průcha, Walterová a Mareš (2009) v pedagogickém slovníku pojmy nadání a talent též nerozlišují a zmiňují, že nadání je vnímáno jako výjimečná složky osobnosti, a to zejména u umělecky, sportovně, jazykově či matematicky zaměřených jedinců.

Dle Havigerové (2011) jsou pojmy nadání i talent spojované se schopnostmi. Popisuje, že v laické společnosti jsou tyto pojmy chápány synonymně a zároveň zmiňuje vlastní rozlišení pojmů nadání a talentu, kdy nadání spojuje s intelektuálními oblastmi, jako je nadání jazykové, matematické nebo nadání pro vědu. Na druhé straně talent spojuje s vysokými výkony v oblasti umění nebo sportu, jako je například výtvarný, pohybový nebo praktický talent. Gagné (2004) popisuje nadání jako nenaučené, přirozené a spontánní schopnosti – mimořádné vlohy. Talent vzniká systematickým rozvojem schopností nebo dovedností člověka.

1.2 Multidimenzionální modely nadání

V 60. a 70. letech se chápání nadání z velké části vztahovalo pouze k intelektovým schopnostem člověka, kde IQ bylo rozhodujícím kritériem pro identifikaci a výběr nadaných jedinců. V návaznosti na toto původní přesvědčení začaly postupně vznikat multidimenzionální modely, které posouvají a rozšiřují chápání nadání o další faktory, které na nadaného člověka působí (Laznibatová 2007; Hříbková, 2009).

J. S. Renzulli – tříkruhový model nadání

V roce 1977 vytvořil Renzulli model nadání známý jako tříkruhový model, při jehož tvorbě vycházel z analýz různých empirických studií zaměřujících se na problematiku nadání. V modelu vymezil tři skupiny charakteristik – **nadprůměrné schopnosti, kreativita a angažovanost v úkolu**, které jsou mezi sebou ve vzájemné interakci. Aby se tyto charakteristiky mohly stát předpokladem pro podávání mimořádného výkonu, musí dosahovat určitého stupně rozvoje a vzájemné souhry.

Nadprůměrnými schopnostmi se dle Renzulliho rozumí všeobecné i specifické schopnosti. **Všeobecné schopnosti** chápe jako schopnost zpracování informací, které zajišťují integraci zkušeností získávaných z nových situací. **Specifické schopnosti** znamenají množství získaných znalostí a dovedností, které v různých činnostech umožňují člověku dosahovat kvalitního výkonu. **Kreativita** představuje soubor tvořivých schopností, které se vykazují především tvořivými vlastnostmi osobnosti a základními schopnostmi divergentního myšlení – originalitou, flexibilitou, plynulostí myšlení (fluence) a smyslem pro detail (elaborace). Poslední charakteristikou, kterou Renzulli vztahuje k nadání, je **angažovanost v plnění úkolu**. Chápe ji jako množství energie potřebné pro soustředění při řešení nějakého problému. Angažovanost nebo také motivaci popisuje vlastnostmi jako je vytrvalost, trpělivost, oddanost práci, sebedůvěra a zaujetí při řešení úkolu. Motivace se dělí na dva druhy – vnitřní a vnější. Vnitřní motivace, která vychází především z vlastního zájmu, je pro nadané jedince typičtější než motivace vnitřní, která vzniká na základě popudu okolí k nějaké aktivitě v rámci odměn nebo trestů (Hříbková, 2009).

Obrázek č. 1 *Tříkruhový model nadání J. S. Renzulliho*

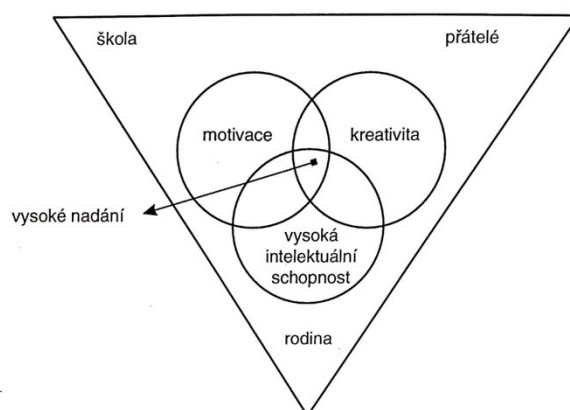
Zdroj: Hříbková, 2009, s. 78

F. J. Mönks – triadický (vícefaktorový) model nadání

F. J. Mönks v roce 1993 rozpracoval Renzulliho tříkruhový model nadání a doplnil ho o další faktory vztahující se k sociálnímu prostředí, které jsou důležité pro rozvoj potenciačního nadání stejně jako motivace, kreativita a vysoká intelektuální schopnost.

Faktory sociálního prostředí se rozumí rodina, škola a vrstevníci/přátelé (Hříbková, 2009). Mönks považuje nadání za výsledek působení vnitřních a vnějších faktorů a říká: „*Neodráží-li sociální prostředí vývojové potřeby dítěte, pak se interakce nemůže optimálně vyvinout a eventuálně ulpí na úrovni, které potřebám dítěte neodpovídá*“ (Mönks, Ypenburg, 2002, s. 22). O vysokém nadání mluví teprve tehdy, pokud do sebe zapadá všech šest faktorů.

Obrázek č. 2 Triadický (vícefaktorový) model nadání F. J. Mönkse

Zdroj: Mönks, Ypenburg, 2002, s. 23

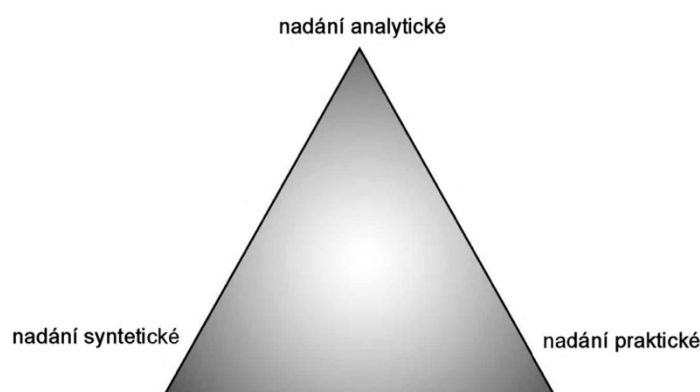
R. J. Sternberg – triarchický model nadání

Významný americký psycholog R. J. Sternberg vytvořil na základě své triarchické teorie inteligence tzv. triarchický model nadání. Dle něj měří testy inteligence pouze jednu z více složek inteligence. Inteligenci definuje jako: „*Schopnost učit se ze zkušenosti, dobře uvažovat, pamatovat si podstatné informace a dobře zvládat požadavky každodenního života*“ (Fořtíková, 2009, s. 11).

Sternberg definuje tři druhy nadání vycházející z jeho teorie inteligence. Prvním druhem je **analytické nadání**, které považuje za schopnost porozumět problému a jeho částem. Analytickou inteligenci měří klasické IQ testy. Pro jedince, kteří jsou chápaví, intuitivní, kreativní a zvládají adaptaci v nových situacích je typické **syntetické nadání**. Nemusí se vždy jednat o jedince s vysokým IQ, jelikož v zadání IQ testů často hledají hlubší smysl, než který je tvůrcem testu zamýšlen. Tito jedinci jsou ale velmi úspěšní například ve vědě, umění nebo literatuře. **Praktickým nadáním** se rozumí schopnost využívat analytickou

nebo syntetickou inteligenci v běžných situacích. Tito lidé velmi rychle nalézají způsoby řešení problémů a využívají své dovednosti v každodenních situacích, což je dle Sternberga základem úspěchu v profesním i osobním životě (Fořtíková, 2009).

Obrázek č. 3 *Triarchický model nadání R. J. Sternberga*

Zdroj: Fořtíková, 2009, s. 11

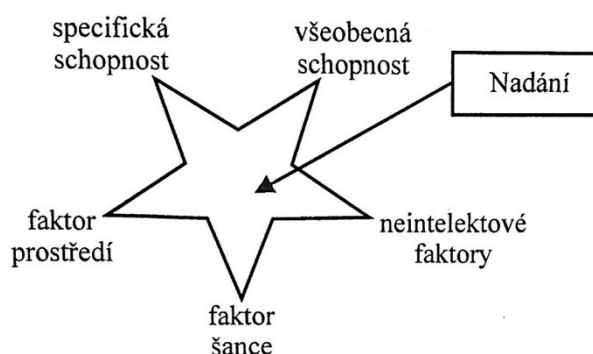
A. J. Tannenbaum – psychosociální model nadání

Tannenbaum vytvořil psychosociální model nadání, při jehož tvorbě vycházel z vlastní definice nadání, ve které klade důraz na tzv. realizační složku talentu. V modelu je zmíněno pět faktorů, které mají při společném působení vliv na výkonovou (realizační) složku nadání.

Prvním faktorem je **všeobecná schopnost** související s úrovní obecné inteligence. Právě inteligence se dle Tannenbauma odráží ve všech typech nadání. **Specifická schopnost** znamená takovou schopnost, která umožňuje dosahovat výjimečného výkonu v některém z oborů lidské činnosti. **Neintelektovými faktory** se rozumí individuální charakteristiky osobnosti (např. sociální a emocionální složku, sebevědomí, motivaci, přizpůsobení se atd.). **Faktory prostředí** znamenají, že nadání je ovlivněno prostředím, ve kterém jedinec žije a rozvíjí se. Těmito faktory jsou například škola, rodina a přátelé. **Faktor šance** představují situace, které mohou výrazně ovlivnit život jedince.

Všech pět faktorů Tannenbaum rozdělil na složku statickou a dynamickou. Statickou složkou rozumí vrozené vlastnosti člověka a dynamickou složku spojuje se vzděláváním a rozvojem určitého nadání (Machů, 2010).

Obrázek č. 4 *Psychosociální model A. J. Tannenbauma*

Zdroj: Machů, 2010, s. 27

1.3 Klasifikace a druhy nadání

V průběhu 20. století se začalo nadání rozdělovat podle různých druhů v kontextu konkrétních činností, které jedinec vykonával. V dnešní době se můžeme setkat s řadou různých klasifikací, které nám druhy nadání určují.

Horizontální klasifikace vyčleňuje nadání podle druhů činností, ve kterých se nadání projevuje. Z těchto činností vyplývá např. nadání hudební, výtvarné, jazykové, matematické nebo sportovní. Typické pro tyto druhy nadání je, že každé z nich se může dále členit do dalších částí nebo naopak začlenit do obecnějšího pojetí. Příkladem pro další členění nadání je nadání intelektové, které pod sebou nese i nadání matematické, jazykové, vůdcovské, vědecké a technické. U hudebního nadání se rozčleňují další oblasti nadání jako je interpretační nebo skladatelské (Hříbková, 2009).

Vertikální klasifikace rozlišuje nadání podle vývoje na dva typy: Potenciální (latentní) nadání – představuje vrozené predispozice, které jsou dosud neprojevené a mohou se projevit za příznivých okolností, avšak za nepříznivých podmínek se nemusí projevit vůbec. Manifestované (aktuální) nadání – nadprůměrné výkony, které člověk podává aktuálně v současné době. Manifestované nadání obvykle vzniká v důsledku působení systematického rozvoje, tréninku, péle a znalostí, kterých člověk nabyl v průběhu života (Havigerová, 2011).

DeHaan a Havighurst rozlišili druhy nadání, které jsou uplatňovány i v současné době při diferenciaci akademických talentů. Oblasti, ve kterých se nadání projevuje jsou schopnosti

intelektové, vědecké a mechanické, tvořivé myšlení, vůdcovství a talent v krásném umění. **Intelektové schopnosti** jsou nejvíce spojovány se školní úspěšností. Řadí se do nich verbální, početní, prostorové a paměťové dovednosti, jejichž kombinací se tvoří základ pro další druhy talentů, kterými mohou být např. talent v umění nebo vůdcovství. **Kreativní myšlení** představuje schopnost flexibilního myšlení, rozeznání problému, vytváření myšlenek nebo produktů. **Vědeckými schopnostmi** se rozumí dovednost při manipulaci s čísly a algebraickými symboly. **Manažerské schopnosti** (vůdcovství) jsou definovány jako schopnost pomáhat skupině lidí při dosahování stanovených cílů a zvyšovat kvalitu mezilidských vztahů. Vůdcovství je jednou z nejdůležitějších vlastností pro vedoucí osoby v oblasti průmyslu nebo ekonomiky. **Mechanické schopnosti** prezentují jedince, jejichž úspěch se projevuje ve schopnosti manipulace, prostorové představivosti a vnímání vzorů, detailů nebo podobností a rozdílů. Poslední oblastí nadání je **talent v krásném umění**, který je typický pro umělce, spisovatele, herce, hudebníky a tanečníky (Fořtík a Fořtíková, 2007).

Tabulka č. 1 *Oblasti nadání*

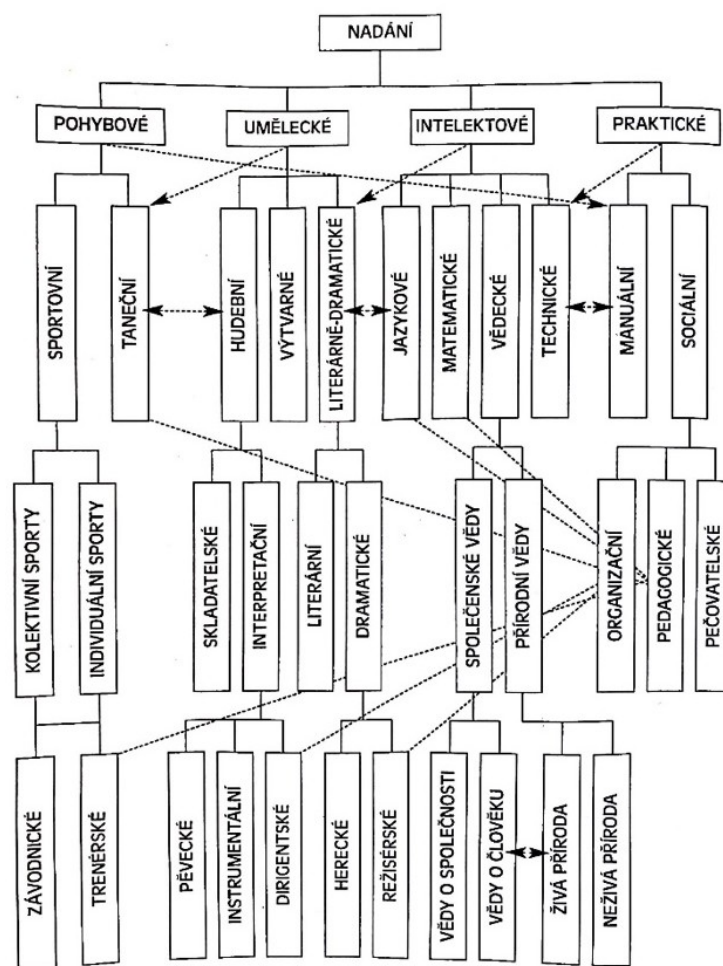
nadřazený pojem	oblast nadání	
intelekt	intelektová schopnost	intellectual ability
	vědecká schopnost	scientific ability
kreativita	schopnost tvořivého myšlení	creative thinking
motorika	mechanické schopnosti	mechanical skills
	talenty v krásném umění	talents in fine arts
komunikace	schopnost sociálního vůdcovství	social leadership

Zdroj: Mönks, Ypenburg, 2002 in Havigerová, 2011, s. 30

Dočkal (2005) vytvořil schéma, ve kterém rozlišuje nadání na **pohybové, umělecké, intelektové a praktické**. Každý druh nadání rozšiřuje dále o jeho další podoblasti, pro které je kritériem určitý druh lidské činnosti. Klade důraz na důležitost uvědomit si vzájemné prolínání jednotlivých talentů. K pohybovému nadání řadí nadání sportovní a taneční, které je nejen nadáním pohybovým, ale také uměleckým. U nadání uměleckého

zmiňuje podoblast hudební, výtvarnou a literárně-dramatickou, která závisí na intelektové oblasti, konkrétně na dokonalém ovládnutí jazyka. Intelektové nadání dále člení na jazykové, matematické, vědecké a technické. Technický talent řadí mezi intelektovou složku, ale zároveň může být složkou praktického nadání. Posledním druhem je nadání praktické, které Dočkal rozšiřuje o oblast manuální související s technickým talentem a oblast sociální. Sociální nadání zahrnuje schopnost organizační, pedagogickou a pečovatelskou.

Obrázek č. 5 Druhy nadání dle Dočkala

Zdroj: Dočkal, 2005, s. 54

Vertikální spojení (plné čáry) znamenají nadřazenost a podřazenost jednotlivých druhů nadání. Vzájemnou souvislost mezi jednotlivými talenty naznačují čáry přerušované v horizontálním a diagonální směru.

2 Nadané děti předškolního věku

Nadané dítě je „*takové dítě, které v určité oblasti činnosti (nebo ve školním předmětu) podává ve srovnání s vrstevníky zcela mimořádné výkony a výsledky*“ (Hříbková, 2010, s. 10). Typickým znakem nadaného dítěte předškolního věku je akcelerovaný vývoj, což znamená, že se dítě projevuje v různých oblastech pokročileji než jeho vrstevníci. Pro akcelerovaný vývoj je typická ranost projevů, které mohou být zpočátku výraznější v pohybové oblasti patrnější zejména v nižším věku – například když dítě dříve sedí, stojí nebo chodí. Raný vývoj se může projevit též v oblasti intelektové, kdy je dítě vybaveno výbornou pamětí, projevuje zájem o své okolí nebo začíná dříve mluvit a číst. Jednou z oblastí, ve které se též může projevit akcelerovaný vývoj, je oblast sociální, kdy některé nadané děti dokáží výborně komunikovat s okolím a užívat při komunikaci pokročilou řeč (Hříbková, 2010).

V dětském věku se rozlišují dva druhy nadání – latentní a manifestované. U dětí předškolního věku se setkáváme s tzv. latentním nadáním, o němž se hovoří jako o všeobecném nadání bez vyhraněné oblasti zájmů. Oproti tomu nadání manifestované představuje různé druhy nadání podle oblastí dovedností a zájmů a projevuje se nejčastěji na druhém stupni základní školy. Může tím být například nadání matematické, výtvarné, hudební, jazykové nebo sportovní (Hříbková, 2010).

Nadané děti jsou heterogenní skupinou dětí, mezi kterými se mohou nacházet jedinci se zcela odlišnými vlastnostmi, ale také jedinci, u kterých lze identifikovat mnoho společných vlastností a projevů (Sokolová, Pokorná, Fišerová, 2020).

2.1 Charakteristika nadaných dětí

Listina práv nadaných dětí říká, že každé nadané dítě má právo být rozpoznáno jako nadané v co nejučtější věku a má též právo na rozvíjení jeho nadání. Proto je důležité si představit charakteristické znaky a specifické projevy nadaných dětí předškolního věku, jejichž znalost je důležitá zejména pro rodiče nebo vyučující mateřských škol, kteří jsou s nadaným dítětem často v kontaktu a mohou systematicky rozvíjet jeho potenciál (Mertin a Gillernová, 2010).

Winner (in Srinivasan, 2012) zmiňuje tři obecné charakteristické znaky nadaných dětí. Jedním z nich je vysoká schopnost a rychlost učit se v určitých oblastech, jako je například matematika, čtení, psaní, kreslení nebo hudební a sportovní oblast. Druhým typickým znakem nadaných dětí je vášeň a motivace. Tyto děti jsou extrémně motivované učit se v dané oblasti novým věcem, jsou vysoce soustředěné a často je těžké je od učení odtrhnout. Poslední z hlavních charakteristik nadaných dětí je jejich jinakost spočívající v tom, že nadané děti si jdou svou vlastní cestou, učí se jinak a řeší věci různými způsoby.

Existuje množství odborné literatury, které uvádějí charakteristiky nadaných dětí. Machů (2010) vytvořila shrnutí těchto charakteristik, ve kterém je rozdělila do tří okruhů: kognitivní, afektivní charakteristiky a psychomotorická oblast.

Kognitivní charakteristiky

Machů (2010) mezi kognitivní neboli intelektové charakteristiky nadaných dětí řadí:

Bohatou slovní zásobu, která se poměrně rychle rozšiřuje a umožňuje dítěti vytvářet složitější větné celky. Dítě již v brzkém věku ovládá jazyk, rychle si osvojuje gramatická pravidla a umí vhodně užívat cizí slova. Bildiren (2018) zmiňuje Grossovu studii zaměřenou na čtyřicet nadaných dětí, ve které uvedl, že průměrný věk nástupu řeči u těchto dětí je 8,6 měsíce. Bildiren dále uvádí Grossova zjištění, že pozdní nástup řeči nemusí hned znamenat, že dítě není nadané. Uvádí, že některé nadané děti skrývají své verbální dovednosti, aby nevyčnívaly mezi svými vrstevníky.

Schopnost čtení, které se může projevit již v raném věku. Nadané děti dobře ovládají abecedu a spojují písmena ve slova. Často se tak může stát ještě dříve, než se naučí mluvit.

Schopnost abstrakce a generalizace, kdy jsou nadané děti schopné zevšeobecňovat informace a spojovat je do smysluplných celků. Tato schopnost zároveň spojená s kreativitou umožňuje dětem přinášet výtvořky vyznačující se značnou originalitou.

Kritické myšlení, kdy se děti neuspokojí s danými informacemi a stále o nich pochybují a diskutují.

Flexibilní a originální způsoby myšlení při řešení různých úkolů. Hledají své vlastní odpovědi na otázky, typická je pro ně bohatá fantazie, představivost a snaha o jedinečnost řešení a nápadů.

Vynikající paměť, která nadaným dětem umožňuje dlouhodobé zapamatování si i menších detailů získaných například z pozorování a poslouchání.

Hluboké znalosti v oblastech, které je zajímají. Znalosti nadaných dětí často v dané oblasti dosahují až odborné úrovně.

Záliby a zájmy, které jsou spíše intelektuálního charakteru. Nadané děti často preferují knihy, encyklopedie, atlasy nebo stolní hry. Machů vyzdvihuje několik nejčastějších oblastí zájmů, mezi které se řadí například zvířata (dinosauři), dopravní prostředky (vlaky, lodě), příroda (lidské tělo, vesmír) a historie (válečné strategie).

Schopnost dlouhodobé koncentrace pozornosti, která se projevuje již od brzkého věku. Nadané děti se dokážou lépe soustředit na aktivity, pro které jsou hluboce motivované. Naopak u úkolů, které jsou monotematické, jejich soustředěnost rychle klesá.

Pracovní tempo závisující na dané aktivitě. U úkolů, které vyžadují kritické a problémové myšlení, jsou nadané děti oproti svým vrstevníkům značně pomalejší, jelikož problém rozebírají do hloubky. A naopak nejrychleji plní úkoly, které jsou založené na vybavování znalostí.

Jurášková (2006) zmiňuje některé další kognitivní charakteristiky jako je například dobrá argumentace, perfekcionismus, neobyčejná zvědavost nebo tendence klást otázky autoritám. V souvislosti s tendencí klást otázky autoritám Mönks a Ypenburg (2002) zmiňují, že nadané děti už ve věku tří nebo čtyř let přemýšlejí o smyslu života a v návaznosti toto téma pokládají svým rodičům či jiným autoritám složité otázky o původu člověka a o tom, co přijde po smrti.

Afektivní charakteristiky

Afektivní charakteristiky jsou takové charakteristiky, které se týkají emoční stránky člověka. Machů (2010) zmiňuje čtyři, které se týkají nadaných dětí:

Denní snění, kdy se nadané dítě hlouběji ponoří do problému. Nedochází zde ale k úplnému úniku od prostředí, ve kterém se nachází. Dítě stále vnímá informace, které mu jsou předávány a při oslovení zpravidla dokáže reagovat.

Motivace, která se projevuje velkou touhou po získávání nových informací. U nadaných dětí převažuje motivace vnitřní nad motivací vnější.

Aktivita, která je nedílnou součástí života nadaných dětí. Mají neustálou potřebu poznávat a objevovat. Vybírají si takové úkoly, které jsou pro ně výzvou a při jejich řešení pracují s velkým nasazením.

Přecitlivělost a smyslová vnímavost věcí a jevů, které ostatní lidé nevidí nebo je přehlížejí. Mají velký cit pro vše, co se jeví důležité či problematické.

Psychomotorická oblast

Machů (2010) do psychomotorické oblasti řadí oblast jemné a hrubé motoriky. Jemná motorika nadaných dětí je charakteristická zejména obtížemi při psaní. Některé děti mohou mít, i přes jasné rysy intelektové vyspělosti, neúhledné písmo. Nadaní jedinci velmi rádi píší, a právě proto se u nich mohou problémy spojené s ručním psaním kompenzovat psaním na počítači nebo na psacím stroji.

Oblast hrubé motoriky je u nadaných dětí pozorovatelná zejména v oblasti pohybových aktivit. U některých je pohybová aktivita upořádována a tyto děti dávají přednost spíše intelektuální činností. Avšak na druhou stranu jsou i takové nadané děti, které mají zvýšenou potřebu pohybu a je pro ně velmi důležitý (Machů, 2010).

Tělesné a smyslové charakteristiky

Psychomotorická supervzrušivost se projevuje tak, že dítě má velké množství energie a je hodně aktivní. Nadané děti jsou často v neustálém pohybu, vyskytuje se u nich neklid, rychle a překotně mluví, často své myšlenky opakují do detailů a mohou mít nižší potřebu spánku. **Smyslová supervzrušivost** je typická tím, že děti vnímají smyslové podněty velmi intenzivně. Například nemohou snést nějaké specifické vůně nebo chutě, jsou vybíravé v jídle, přehnaně reagují na některé zvuky, mohou jim též vadit doteky druhých lidí nebo styk oblečení či doplňků s kůží (Sokolová, Pokorná a Fišerová, 2020).

Sociální oblast

Fořtík a Fořtíková (2007) uvádějí oblast sociální, která se vyznačuje tím, že nadané děti jsou velmi vstřícné, empatické vůči svému okolí. Rády organizují skupinové aktivity a mají v oblibě ovlivňovat chování ostatních dětí.

2.2 Problémy nadaných dětí

U některých nadaných dětí se můžeme setkat s tzv. asynchronním (nerovnoměrným) vývojem, který se projevuje nesouladem mezi intelektovou, emocionální, sociální a psychomotorickou oblastí (Jurášková, 2006).

Sociální vybavenost

Někomu by mohlo připadat, že nadané děti nevnímají druhé osoby, nezajímají se o ně a o jejich pocity, ale není tomu tak. Tuto schopnost nadané děti mají, jen u nich může být v určité fázi vývoje neprojevena, jelikož má před sociálním cítěním přednost intelektová složka osobnosti. Dítě je velmi zaujaté svými tématy, přemýšlí o nich, ptá se a pátrá do hloubky. A právě zaujetí pro nějaké téma může být příčinou toho, že dítě jistým způsobem přehlíží své okolí (Stehlíková, 2018).

Autorky Sokolová, Pokorná a Fišerová (2020) zmiňují, že nadané děti mají často odlišné zájmy než jejich vrstevníci. Tento aspekt může způsobovat značné problémy při navazování kontaktu s dětmi stejného věku, proto raději vyhledávají společnost starších dětí nebo dospělých, jelikož se staršími mohou snadněji sdílet své myšlenky, názory a nápady. Autorky ve své publikaci zmiňují další sociální problémy nadaných dětí jako například, že některé děti mají potíže s přizpůsobováním se nově vzniklým situacím, mohou se cítit osaměle, být citlivé na kritiku nebo na nepřijetí vrstevníky. Dále mohou mít nadané děti specifický smysl pro humor, který je někdy ostatními nepochopen. Často mohou klást důraz na pravidla a kontrolují jejich dodržování ostatními, což může být komplikací pro navazování vztahů s ostatními dětmi.

Emoční vybavenost

Emoční vybavenost nadaných dětí může být značně ovlivněna asynchronním vývojem mezi intelektovým a emočním vývojem. Nadané dítě předškolního věku nemusí být

schopno emočně porozumět situacím a skutečnostem, ale rozumí jim na intelektuální úrovni. Pro dítě může být emocionálně náročné vnímat realitu světa, konkrétně například nespravedlnost ve světě, nemoci nebo nějaká utrpení. Zároveň pak pro něj je vysilujícím faktorem to, když si uvědomuje svou neschopnost vyřešit tyto problémy (Sokolová, Pokorná a Fišerová, 2020).

Pro nadané jedince je typická tzv. emoční supervzrušivost, která se projevuje jako „*větší hloubka a intenzita emočních prožitků vyjadřována nejrůznějšími pocity od obrovské radosti po hluboký smutek až zoufalství, soucit, pocit zodpovědnosti za druhé i celou společnost*“ (Sokolová, Pokorná a Fišerová, 2020, s. 18). Autorky mezi další emoční specifika nadaných dětí řadí například to, že je pro ně důležitá férová hra, jelikož mají silný cit pro spravedlnost. Dále zmiňují, že se nadaným jedincům mění nálada v krátkém čase bez očividného důvodu, často přemýšlejí o důležitých tématech, jako je smrt, láska nebo samota a s tím se mohou pojit velmi silné emoce. Nadané děti jsou citlivější a empatičtější vůči pocitům druhých, které silně prožívají s nimi (např. když jejich kamarád pláče, začnou plakat taky). Osoby, které mají problém vyjádřit své pocity slovy, se mohou potýkat s vyšší náchylností k nemocem. To může být spojeno s dlouhodobým stresem z nevyřešených emocí, což ovlivňuje imunitní systém a může se projevit tělesnými příznaky, například horečkou (Sokolová, Pokorná a Fišerová, 2020).

Machů (2010) upozorňuje, že nadané dítě může upadnout i do deprese, většinou z důvodu toho, že má vztek na sebe či na situaci, kterou nemá pod kontrolou a nemůže ji vyřešit. Strach je také jedním z problémů, které mohou nadané dítě provázet. Strachy nadaných dětí jsou oproti strachům vrstevníků více realistické. Jedná se zejména o strachy související s globálním ohrožením lidstva, konkrétně strach z vesmírných katastrof, přírodních živlů, smrti, nemocí nebo války.

Dvojí výjimečnost

Za děti s dvojí výjimečností jsou považovány nadané děti, které mají zároveň i určité znevýhodnění. Mezi dvakrát výjimečné se nejčastěji řadí nadané děti v kombinaci se specifickými vývojovými poruchami učení (zejména s dyslexií, dysgrafií a dysortografií), s poruchami chování (ADHD, ADD) a nadané děti s Aspergerovým syndromem (Portešová, 2021).

Největším problémem dvojí výjimečnosti je obtížná identifikace těchto dětí. Dochází zde k tomu, že nadání a znevýhodnění se často současně překrývají a kompenzují, a v důsledku toho se děti s dvojí výjimečností jeví jako průměrné (Portešová, 2021). Machů (2010) zmiňuje, že z důvodu vzájemného překrývání nadání a znevýhodnění není u dětí následně diagnostikována ani jedna z těchto oblastí nebo je v druhém případě objeveno pouze znevýhodnění, které zcela zastíní projevy nadání. Z toho důvodu jsou následně na dítě automaticky kladeny menší nároky a je svým okolím méně motivováno k lepším výkonům.

Pro úspěšnou identifikaci dítěte s dvojí výjimečností je nejvhodnější využívat individualizované identifikační metody. Mezi ně lze zařadit nominaci učitelem, nominaci spolužáky, analýzu portfolia dítěte či testové baterie. Po úspěšné identifikaci je důležité vhodně nastavit vzdělávací proces, ve kterém je potřeba zaměřit se na speciálně-pedagogickou kompenzaci a současně i na rozvoj nadání (Machů, 2010).

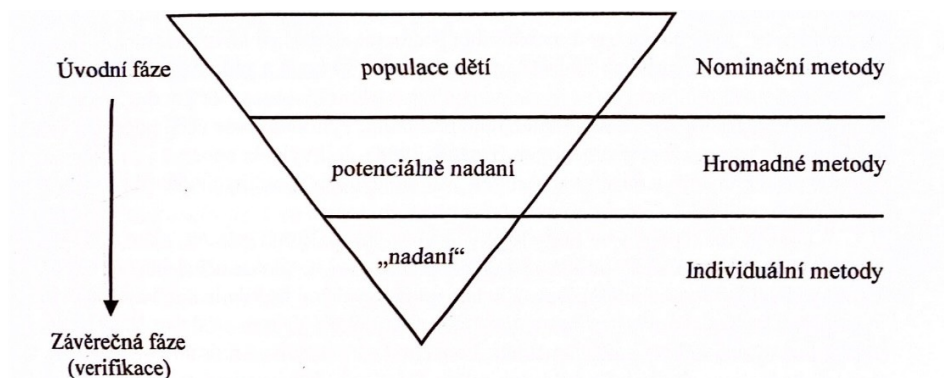
3 Identifikace nadaných dětí

Identifikace je proces vyhledávání nadaných dětí, který je důležitý pro to, aby mohly být nadanému nastaveny adekvátní podmínky pro jeho další rozvoj. Identifikace se zaměřuje zejména na doposud neobjevené vlohy, tedy na latentní nadání, které je typické nejčastěji pro děti předškolního věku, jelikož se u nich dosud nevyskytuje vyhraněná oblast zájmů. S pojmem identifikace nadaných se můžeme často setkat i s pojmem výběr nadaných. Ten se ovšem zaměřuje již na projevené (manifestované) nadání, se kterým se setkáváme u dětí staršího školního věku, které podávají mimořádné výkony v určité oblasti (Hříbková, 2013; Machů a kol., 2016).

3.1 Proces identifikace nadaných dětí

Proces identifikace nadaných dětí představuje postup složený z několika fází, které na sebe vzájemně navazují. Konkrétní postup popisuje Fořtíková (2009): První fází je **nominace**, která představuje navrzení potencionálně nadaného dítěte k bližšímu sledování. Takové navrzení může přicházet nejčastěji ze strany pedagogů, rodičů, vrstevníků nebo například vedoucích kroužků. Po nominaci následuje **screening**, při kterém jsou potencionálně nadané děti testovány pomocí hromadných testovacích metod, jako jsou subjektivní metody, které představují nominační dotazníky a posuzovací školy chování dítěte. Dále se zde využívají psychologické screeningové testy, a těmi mohou být například Ravenovy progresivní matice, které se pro děti předškolního věku uzpůsobují a jsou ve zjednodušené barevné variantě. Třetí fází procesu identifikace je **individuální vyšetření a hloubková pedagogická diagnostika**. Vyšetření probíhá formou psychologického a speciálně pedagogického posouzení většinou v pedagogicko-psychologické poradně a důležitá je zde i hloubková pedagogická diagnostika, která zjišťuje úroveň školních vědomostí a dovedností. Poslední fází je **vytvoření návazných opatření pro vzdělávání, volný čas a výchovu**, bez kterých by jinak celý proces identifikace neměl smysl. Jedná se o drobné úpravy učiva, vytvoření individuálního vzdělávacího plánu nebo vyhledávání dalších odborníků, specializovaných pracovišť nebo středisek volného času, kde by se nadané dítě mohlo realizovat.

Obrázek č. 6 *Identifikační proces*

Zdroj: Machů, 2010, s. 67

3.2 Metody pedagogické diagnostiky

„Pedagogická diagnostika je komplexní proces, jehož cílem je poznávání, posuzování a hodnocení vzdělávacího procesu a jeho aktérů“ (Zelinková, 2011, s. 12).

Součástí pedagogické diagnostiky může být právě i vyhledávání a nominace nadaných dětí. Nominace a vyhledávání představují důležitý základ pro budoucí rozvoj nadaných dětí a prohlubování jejich vlastního potenciálu. Včasnou diagnostikou všech schopností nadaného dítěte lze předcházet působení nežádoucích vlivů na psychosociální nebo emoční oblast dítěte a tím lze podpořit rozvoj rozumových a sociálních dovedností, který je v období předškolního věku velmi zásadní (Sokolová, Pokorná a Fišerová, 2020).

Felcmanová a kol. (2019) uvádějí, že se často nestává, aby dítě předškolního věku bylo identifikováno ve školském poradenském zařízení nebo jinými odborníky jako nadané. Důležitější roli zde hrají učitelky mateřských škol, které v rámci pedagogické diagnostiky mohou upozornit na potencionální nadání u dítěte. Autoři uvádějí několik nástrojů pedagogické diagnostiky, které je vhodné kombinovat, aby se předešlo nedostatečně předloženým závěrům. Těmito nástroji jsou: dlouhodobé pozorování dítěte, posuzovací škály, analýza dětské kresby a produktů tvořivosti, analýza portfolia dítěte a analýza rodinné a osobní anamnézy dítěte.

Dlouhodobé pozorování dítěte

Pozorování je jednou z nejčastěji používaných metod diagnostiky dítěte předškolního věku. Dítě je možné pozorovat v mnoha situacích v mateřské škole, které jsou součástí

denního režimu. Jedná se například o sledování dítěte při volné hře, organizovaných aktivitách, tvoření nebo interakci s ostatními dětmi a dospělými. Konkrétně sledování dítěte při hře je největším přínosem pro objevování projevů nadání, jelikož do hry se promítá rozumová vyspělost dítěte, sociální chování, povaha, reakce, motorické dovednosti, kreativita, soustředění nebo například citové vztahy (Sokolová, Pokorná a Fišerová, 2020).

Dlouhodobé pozorování dítěte provází jedna náležitost, a to zápis z pozorování. U zápisu je důležité vědět, co sledujeme, a jaký cíl má naše pozorování. Způsoby zápisu jsou různé. Informace se buď mohou zapisovat na volné papíry a vkládat do portfolia dítěte nebo lze pro zápis využívat připravených archů, do kterých se graficky zaznamenává, zda u dítěte byl daný jev zpozorován. Pokud pedagog zná projevy nadaných dětí předškolního věku, může si tyto archy vytvořit sám nebo je možné využívat již vytvořených materiálů, kterými jsou posuzovací škály (Sokolová, Pokorná a Fišerová, 2020).

Posuzovací škály

Posuzovací škály obsahují výčet projevů potencionálně nadaných dětí. Není tomu ale tak, že by automaticky dítě s daným projevem do skupiny spadalo nebo naopak z ní bylo vyřazeno, kdyby se u něj daný projev neukázal. Záleží na mnoha faktorech a na jednotlivé projevy se musí nahlížet v širším kontextu a ve vzájemných souvislostech (Sokolová, Pokorná a Fišerová, 2020).

Autorky Sokolová, Pokorná a Fišerová (2020) doporučují dvě posuzovací škály pro vyhledávání nadaných dětí předškolního věku: screeningová metoda NOMI a škála charakteristik nadání. **Screeningová metoda NOMI** se využívá pro identifikaci nadaných dětí předškolního věku, tedy pro děti od pěti let. Testový materiál je rozdělen do několika kategorií, ve kterých jsou sledovány matematické dovednosti, analogické myšlení, kreativita, originalita, sebehodnocení, slovní zásoba, paměť, pozornost a další oblasti. V průběhu testování pedagog zároveň pozoruje samostatnost dítěte, jeho přístup k plnění úkolu, schopnost spolupráce a snahu při řešení úkolu. **Škála charakteristik nadání** (Characteristics of Giftedness Scale – CGS) obsahuje 25 otázek týkajících se čtyř oblastí: kognitivní, emocionální, energetické a vztahové. Otázky jsou určeny primárně pro

pedagoga a rodiče dítěte a dotazovaný může vybírat odpověď z možností: „nesouhlasí“, „nevím jistě“, „souhlasí“ nebo „naprosto souhlasí“.

Obrázek č. 7 Škála charakteristik nadání od Silvermanové

Škála charakteristik nadání – Characteristics of Giftedness Scale

Jméno dítěte: Datum narození dítěte:

Adresa MŠ:

Posuzovatel: matka – otec – učitelka Datum vyplnění:

Porovnáte-li Vaše dítě s vrstevníky, jak jej popisují následující charakteristiky?

Charakteristika	nesouhlasí	nevím jistě	souhlasí	naprosto souhlasí
1. Myslí mu to dobře				
2. Učí se rychle				
3. Má rozsáhlou slovní zásobu				
4. Má výbornou paměť				
5. Vydrží se dlouho soustředit*				
6. Velmi citlivé (zranitelné)				
7. Projevuje soucit				
8. Puntičkářské (perfekcionista)				
9. Horlivé, náruživé				
10. Morálně citlivé				
11. Silně zvědavé				
12. Vytrvalé, když je něčím zaujaté*				
13. Energické				
14. Dává přednost společnosti starších či dospělých				
15. Má široký okruh zájmů				
16. Má skvělý smysl pro humor				
17. Předčasný nebo vášnivý čtenář**				
18. Stará se o čestnost, spravedlnost				
19. Občas má na svůj věk zralé názory				
20. Je dychtivý pozorovatel				
21. Má živou představivost				
22. Je velmi tvořivé				
23. Má tendenci zpochybňovat autority				
24. Obratně zachází s čísly				
25. Dobré ve skládkách a puzzle				

* Udrží dlouho pozornost nebo je vytrvalé, pokud ho něco zaujme? Setrvává u úkolů po dlouhé časové období?
 ** Pokud je na čtení příliš malé, intenzivně se zajímá o knihy?

Zdroj: Havigerová, Haviger a Juklová, 2013, s. 80

Analýza dětské kresby a produktů tvořivosti

Dětská kresba a různé produkty tvořivosti mají důležitou výpovědní hodnotu, zejména pokud vznikají při plné zaujatosti a pozornosti dítěte, a proto je vhodné využívat jejich analýzu jako doplňující diagnostickou metodu při hodnocení nadání. Kresba dítěte může obsahovat mnoho indikátorů potencionální nadání. Tím je například **četnost a propracovanost detailů**, které se často projevují například při kresbě lidské postavy, kdy některé nadané děti již před čtvrtým rokem malují hlavu s poměrně velkým počtem detailů, jako jsou oči se zorničkami, obočí, řasy, jazyk, uši a podobně. Kresba končetin zahrnuje

prsty. Propracovanost detailů se projevuje i tehdy, když dítě maluje konkrétní osobu a namaluje ji s přesnou délkou a barvou vlasů nebo například barvou očí. Dalším indikátorem může být **kreativní a fantazijní zpracování kresby**, kdy nadané dítě zapojuje svou fantazii a kreslí věci, které mohou mít neobvyklé proporce nebo barvy, než je tomu tak ve skutečnosti. Při pedagogické diagnostice lze kromě hodnocení kresby pozorovat například, jaký materiál si dítě vybírá a jak s ním zachází na úrovni jemné motoriky, jak se na činnost soustředí nebo jaký je jeho řečový projev, když popisuje svůj výtvar (Sokolová, Pokorná a Fišerová, 2020).

Analýza portfolia dítěte

Portfolio představuje souhrn prací dítěte, které pedagog seskupuje během období, kdy dítě navštěvuje mateřskou školu. Umožňuje sledovat vývoj dítěte a pokroky, kterých v tomto období dosáhl a může mít důležitou informační hodnotu, jelikož do něj lze zahrnout například výtvarné práce dítěte, pracovní listy nebo záznamy učitele z pozorování či informace od rodičů (Zelinková, 2011).

Sokolová, Pokorná a Fišerová (2020) uvádějí tři možnosti využití portfolia dítěte. Jednou z nich je využití při komunikaci s rodiči, kdy portfolio může pomoci rodičům i pedagogům individualizovat vzdělávací strategie důležité pro optimální rozvoj dítěte. Další možností využití je předávání informací mezi ostatní kolegy, kteří se účastní na výchově a vzdělávání konkrétního dítěte. Společně mohou mapovat pokroky dítěte a nastavit pro něj následující cíle vzdělávání. Portfolio dítěte lze využít i pro předávání informací o dítěti dalším odborníkům, například psychologům nebo pracovníkům z řady školských poradenských zařízení, konkrétně pracovníkům pedagogicko-psychologických poraden nebo speciálně pedagogických center.

Analýza osobní a rodinné anamnézy dítěte

Anamnéza je metoda, která pedagogovi umožňuje získat informace o uplynulém osobním a rodinném životě dítěte, které mohou pomoci k pochopení jeho současné situace. **Osobní anamnéza** zahrnuje informace o vývoji dítěte v oblasti motoriky či řeči, zdravotním stavu, případných obtížích nebo o jeho zájmech a oblíbených činnostech. Dále zahrnuje poznatky o prenatálním vývoji dítěte, tedy o průběhu těhotenství, o průběhu porodu (perinatální

vývoj) a o postnatálním vývoji, tedy o vývoji dítěte po porodu. Naproti tomu **rodinná anamnéza** zahrnuje poznatky o životě v rodině. Konkrétně poznatky o vztazích v rodině, o způsobu výchovy dítěte, také o tom, kdo z členů rodiny (i širší rodiny) má na dítě vliv, zda jsou u dítěte pozorovatelné nějaké výchovné obtíže nebo zda má sourozence (Zelinková, 2011).

3.3 Role psychologa v procesu identifikace

Úplnou diagnostiku nadání lze provést až na základě vystření ve školském poradenském zařízení, nejčastěji v pedagogicko-psychologické poradně, kde identifikaci nadání potvrdí psycholog. Tudíž pokud mají rodiče nebo pedagogové podezření na potencionální nadání dítěte, mohou se obrátit právě na příslušnou pedagogicko-psychologickou poradnu, kde proběhne vyšetření dítěte, které by u předškolních dětí mělo zahrnovat zjištění rodinné, osobní a školní anamnézy a zhodnocení celkové úrovně rozumových schopností. V případě, že je potvrzena výrazná akcelerace alespoň v jedné ze složek rozumových schopností, probíhá hodnocení dalších oblastí, jako je tvořivost dítěte, jeho osobnostní charakteristiky a vlastnosti, sociální a komunikační dovednosti, lateralita, grafomotorika a dílčí kognitivní funkce – vnímání, pozornost, paměť. Dále se hodnotí motivace a zájmy dítěte, pracovní charakteristiky, strategie myšlení a v případě, že má dítě osvojené školní dovednosti, je na místě u něj zhodnotit též matematické schopnosti a úroveň čtení a psaní (Machů a kol., 2016; Sokolová, 2020).

Zhodnocení celkové úrovně rozumových schopností

Zhodnocení celkové úrovně rozumových schopností je základním vyšetřením probíhajícím na základě požadavku na potvrzení nadání dítěte. Provádí se pomocí komplexního testu rozumových schopností určeného pro danou věkovou skupinu, konkrétně pro děti předškolního věku jsou určeny tyto metody: **Intelligenční a vývojová škála pro děti ve věku 5–10 let (IDS)**, **neverbální intelligenční test SON-R2,5–7**, **Wechslerova intelligenční škála pro děti (WISCIII – pro děti od 6 let)** a **Woodcock-Johnsonův test kognitivních schopností (WJ IE COG)**. Každá ze zmíněných metod poskytuje lehce odlišné údaje o schopnostech dítěte, je zaměřena na různé věkové období a liší se také v administrativní náročnosti. Proto je na rozhodnutí vyšetřujícího psychologa, jakou metodu pro dítě zvolí (Sokolová, 2020).

4 Legislativní ukotvení nadání

Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (Školský zákon)

Legislativní ukotvení vzdělávání nadaných dětí je možno nalézt ve školském zákoně č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (dále jen Školský zákon). Konkrétně v § 16, 17, 18 a 19 (část první – obecná ustanovení).

§ 16 (odst. 1) se zabývá podporou vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami (dále jen SVP), konkrétně poskytováním **podpůrných opatření**. Takovým dítětem se rozumí *„osoba, která k naplnění svých vzdělávacích možností nebo k uplatnění nebo užívání svých práv na rovnoprávném základě s ostatními potřebuje poskytnutí podpůrných opatření.“* Podpůrná opatření definuje jako *„nezbytné úpravy ve vzdělávání a školských službách odpovídající zdravotnímu stavu, kulturnímu prostředí nebo jiným životním podmínkám dítěte, žáka nebo studenta.* Dle tohoto ustanovení mají všechny děti, žáci a studenti s SVP právo na bezplatné poskytování podpůrných opatření ze strany školy a školských zařízení.

§ 17 zmiňuje konkrétní **možnosti úprav** ve vzdělávání nadaných dětí, žáků a studentů. **(odst. 2)** *„K rozvoji nadání u dětí, žáků a studentů lze uskutečňovat rozšířenou výuku některých předmětů nebo skupin předmětů.“* **(odst. 3)** *„Ředitel školy může mimořádně nadaného nezletilého žáka na žádost jeho zákonného zástupce, a mimořádně nadaného zletilého žáka nebo studenta na jeho žádost přeradit do vyššího ročníku bez absolvování předchozího ročníku.“*

§ 18 se týká možnosti vytvořit nadanému dítěti na žádost jeho zákonného zástupce **individuální vzdělávací plán**, kterému předchází doporučení školského poradenského zařízení.

Vyhláška č. 27/2016 Sb. o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných

Na Školský zákon navazuje vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných. Nadaných dětí v mateřské škole se týkají § 27 a 28, 29 (část čtvrtá – vzdělávání nadaných žáků).

§ 27 obsahuje definici nadaného a mimořádně nadaného žáka, úlohu školského poradenského zařízení při zjišťování nadání a možnosti úpravy vzdělávacího procesu nadaného žáka.

§ 28 a § 29 o individuálním vzdělávacím plánu mimořádně nadaného žáka, o jeho obsahu, zpracování, realizaci a vyhodnocování. (**§ 28 odst. 1**) „*Vzdělávání mimořádně nadaného žáka se může uskutečňovat podle individuálního vzdělávacího plánu, který vychází ze školního vzdělávacího programu příslušné školy, závěrů psychologického a speciálně pedagogického vyšetření a vyjádření zletilého žáka nebo zákonného zástupce žáka.*“

Vyhláška č. 72/2005 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních

Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. Jedním z účelů poradenských služeb je dle **§ 28 (c)** „*zjišťování speciálních vzdělávacích potřeb žáka a mimořádného nadání žáka, doporučování vhodných podpůrných opatření a vyhodnocování poskytování podpůrných opatření.*“

4.1 Klíčové dokumenty spojené se vzděláváním nadaných dětí

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (RVP PV)

RVP PV účinný od 1. září 2021 vymezuje hlavní požadavky, podmínky a pravidla pro institucionální vzdělávání dětí předškolního věku. Podmínky pro vzdělávání nadaných dětí jsou uvedeny v kapitole 9, která říká: „*Mateřská škola je povinna vytvářet ve svém školním vzdělávacím programu a při jeho realizaci podmínky k co největšímu využití potenciálu každého dítěte s ohledem na jeho individuální možnosti. To platí v plné míře i pro vzdělávání dětí nadaných.*“

Školní vzdělávací program (ŠVP)

ŠVP je dokument, který má vypracovaný každá mateřská škola a jeho součástí jsou právě i podmínky pro vzdělávání nadaných dětí uzpůsobené konkrétním podmínkám a možnostem dané školy. ŠVP by měl obsahovat tyto náležitosti spojené se vzděláváním nadaných dětí: informace o tom, kdy se odehrávají jednotlivé aktivity, kdo za ně zodpovídá a co po nich bude následovat. V popisu poskytování podpory nadaným dětem by měl ŠVP obsahovat postup při identifikaci nadání a při realizaci podpůrných opatření, případně i IVP a

v neposlední řadě by zde měla být zmíněna spolupráce s dalšími institucemi (Sokolová a Fišerová, 2020).

5 Rozvoj a vzdělávání nadaných dětí předškolního věku

Nadané děti patří mezi děti se speciálními vzdělávacími potřebami. Pracují rychlejším a výkonnějším tempem, a proto je pro jejich vzdělávací proces zásadní, aby byl pružný a zajišťoval adekvátní podmínky pro rozvoj jejich schopností a zároveň respektoval individuální potenciál každého takového dítěte. Z toho důvodu se doporučuje přizpůsobit jim obsah výuky neboli takzvaně modifikovat (Machů, 2010; Splítková a Křováčková in Havigerová a kol., 2011).

5.1 Strategie vzdělávání nadaných dětí

Mezi legislativně vymezené strategie vzdělávání nadaných dětí patří akcelerace, obohacování a individuální vzdělávací plán. Jsou vymezené zákonem č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (Školský zákon).

1) Akcelerace (§ 17, odst. 3)

Akcelerace (z angl. acceleration) neboli urychlení je jednou ze základních možností modifikace obsahu výuky pro nadané děti, která je založena na principu rychlejšího postupu ve vzdělávacím procesu. Akcelerace se dělí na dva druhy – vnitřní a vnější. **Vnitřní akcelerace** se týká urychlování výuky v prostředí třídy, jako je snížení opakování probírané látky, vynechání jednoduchých úloh či možnost přeskočit části učiva, které jsou dítěti známé. **Vnější akcelerace** spočívá v úpravě vnějších vzdělávacích podmínek, jako je předčasné zaškolení dítěte předškolního věku, přeskočení ročníku, docházka do předmětu ve vyšším ročníku (přeskočení předmětu), plnění dvou ročníků v jednom školním roce (zhuštění ročníků) či paralelní studium, kdy dítě plní některé předměty na střední nebo jiné škole. Ovšem je nutno upozornit, že vnější akcelerace není vhodnou možností pro všechny nadané děti. Pokud má dítě například nižší úroveň osobnostního vývinu, může mu předčasný přesun do nového kolektivu starších dětí působit sociální problémy spojené například se začleňováním. Z toho důvodu je realizace vnější akcelerace možná až po důkladném zvážení rodičů, psychologa a učitelů (Machů, 2010).

2) Obohacování (§ 17, odst. 2)

Obohacování (z angl. enrichment) je modifikací obsahu výuky, která dítěti rozšiřuje a prohlubuje probírané učivo nad rámec běžných učebních osnov. Dítěti jsou nabízeny

obohacující aktivity, jejichž cílem je podpora tvořivého myšlení, schopnosti řešit problémy, používání vyšších úrovní myšlení nebo rozvoj iniciativy, samostatnosti či sebekontroly. Obohacování se dělí na dvě techniky – horizontální a vertikální. **Horizontální obohacování** spočívá v zadávání úloh navíc, které mají stejnou úroveň náročnosti jako úlohy předešlé. Tato technika obohacování není příliš vhodná, protože velké množství úloh stejného typu vede k nudě, dítě ztrácí motivaci a může mít pocit, že náhradní úkol dostalo jako trest za to, že je rychlejší než zbytek třídy. Oproti tomu existuje **obohacování vertikální**, které představuje nabízení úkolů na vyšší úrovni (Machů, 2010).

Machů (2010) zmiňuje tři osvědčené obohacující metody: **používání standardních a nadstandardních úkolů**, z nichž si může dítě ve výuce vybírat takový přiměřený úkol, který odpovídá jeho znalostem a dovednostem. Další metodou je používání **doplňujících úkolů**, na kterých dítě pracuje, pokud je dříve hotovo s původní prací. Doplnující úkoly by neměly působit jako trest, ale jako odměna za aktivní přístup ve výuce a měly by svým tématem navazovat na téma předchozí aktivity. Mohou to být například různé didaktické hry, rébusy, přesmyčky, používání pracovních listů apod. Jako poslední obohacující metodu Machů zmiňuje zařazování **aktivizujících metod**, jejichž principem je individuální pojetí úkolu.

3) Individuální vzdělávací plán (§ 18. Dále stanovený vyhláškou č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, § 3)

Individuální vzdělávací plán (dále jen IVP) představuje závazný dokument, který žákovi se speciálními vzdělávacími potřebami zajišťuje úpravu vzdělávacího procesu. Na základě doporučení ze školského poradenského zařízení ho vypracovává příslušná škola nejpozději do jednoho měsíce ode dne, kdy doporučení obdržela. Tvorba IVP je uzpůsobena konkrétním podmínkám školy (vyhláška č. 27/2016).

IVP obsahuje informace týkající se druhů a stupňů podpůrných opatření, identifikační údaje žáka, údaje o pedagogických pracovnících, kteří se podílejí na vzdělávání žáka. Dále jsou v něm uvedeny informace o úpravě obsahu vzdělávání žáka, časovém a obsahovém rozvržení vzdělávání, úpravě metod a forem výuky, úpravě hodnocení žáka a úpravě očekávaných výstupů vzdělávání žáka (vyhláška č. 27/2016).

Sokolová a Fišerová (2020) zmiňují fakt, že v posledních letech dochází k tendenci snížit množství případů, které vyžadují tvorbu IVP. Z toho důvodu se s tvorbou IVP pro nadané děti v mateřských školách příliš nesetkáváme.

Vnitřní akcelerace, obohacování a tvorba individuálního vzdělávacího plánu jsou strategie vzdělávání umožňující setrvání dítěte či žáka v jeho kmenové třídě. Oproti tomu existují i další formy výuky nadaných dětí realizované mimo prostřední kmenové třídy – vyjímání z výuky, vnitřní diferenciaci v rámci jedné třídy a individuální vzdělávání.

Vyjímání z výuky

Vyjímání z výuky neboli pull-out program je strategie, při které jsou nadané děti vyjímány na nějakou dobu (jednu nebo více hodin týdně) z jejich kmenové třídy. Poskytuje dítěti možnost být na určitou dobu ve skupině s podobně nadanými dětmi, ve které jim jsou nabízeny obohacující aktivity. Témata pull-out programů plní obohacující funkci a jsou vytvořena tak, aby se netýkala látky, která se aktuálně probírá v kmenové třídě. Můžou jimi být matematické a geometrické hádanky, cizí země, literatura, divadlo, fotografování a podobně (Splítková a Křováčková in Havigerová a kol., 2011).

Vnitřní diferenciaci

„*Spolu, a přeci odděleně*“ je věta představující princip vnitřní diferenciaci výuky. Vnitřní diferenciaci probíhá buďto uvnitř třídy nebo v rámci jedné třídy. Diferenciaci v rámci jedné třídy probíhá tak, že se děti vzdělávají ve skupinách, ale každá skupina má svou samostatnou učebnu. Druhou možností je diferenciaci uvnitř třídy realizována tak, že jsou děti rozdělovány podle určitých kritérií (např. děti s nadáním) do skupin přímo v kmenové třídě. Při obou typech diferenciaci jsou děti rozdělovány jen v rámci některých předmětů nebo pouze v některých hodinách konkrétního předmětu. Z toho důvodu představuje princip vnitřní diferenciaci jednu z možností, která se přibližuje myšlence inkluzivního vzdělávání (Navrátilová, 2020).

Individuální vzdělávání

V odůvodněných případech může zákonný zástupce dítěte určit, že se dítě bude v rámci povinné předškolní přípravy vzdělávat individuálně v domácím prostředí. Dítě však musí

být přijato v příslušné mateřské škole, jejíž povinností je doporučit zákonnému zástupci oblasti vycházející z rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání, v nichž má být dítě vzděláváno. Mateřská škola následně ověřuje, zda dítě splnilo očekávané výstupy a posoudí úroveň jeho zralosti (Mádlová, 2019).

5.2 Principy práce s nadanými dětmi

Mimo jiné je zde nutné se zaměřit kromě vzdělávacích strategií i na principy práce s nadanými dětmi a konkrétní možnosti podpory a rozvoje potenciálu nadaného dítěte v mateřské škole.

Splítková a Křováčková (in Havigerová a kol., 2011) zmiňují základní principy, které je doporučeno uplatňovat při práci (nejen) s nadanými dětmi: **Neautoritativní komunikace**, jelikož nadané děti mají často velký pocit autonomie. Pokud pedagog či rodič volí autoritativní způsob výchovy založený převážně na trestech a příkazech, které nemají viditelný záměr pro dítě, dojde u něj k narušení jeho vlastní autonomie a může reagovat útočně či uzavírá se do sebe. **Pozorné naslouchání** potřebám dítěte a jeho názorům je též jedním z velmi důležitých přístupů. Pro nadané děti je typické, že rády vypráví o svých zkušenostech, poznacích či o vlastních fantazijních představách apod. **Nenutit dítě do činnosti** a nesnažit se o přehnané strukturování jeho času či hry, a to z toho důvodu, aby nedošlo k potlačení jeho přirozené touhy po vlastním objevování a získávání nových zkušeností. **Prostor pro prezentaci dítěte**, jeho dovedností, výtvorů či nápadů. Pokud je doprovázen obdivem a pochvalou od dospělých či vrstevníků, dítě zažívá pocit, že se mu něco povedlo. **Společné hodnocení činností**, při kterém má dítě možnost reflektovat vlastní výkon či posoudit své nedostatky. Jelikož jsou nadané děti často citlivé na kritiku, tak je pro ně přínosné, aby si nejdříve mohly svůj výkon zhodnotit samy. **Realistická očekávání** pedagogů či rodičů. Pokud jsou kladena příliš nízká očekávání, může se stát, že dítě začne stagnovat a dochází ke zpomalení rozvoje jeho potenciálu. Na druhou stranu příliš vysoká očekávání, která dítě nemůže naplnit, mohou vyvolávat pocity frustrace. **Společnost nadaných dětí** je významná pro rozvoj sociálních a rozumových dovedností dítěte. Pokud má nadané dítě možnost setkávat se s jinými nadanými dětmi, mají všichni společně možnost pro sdílení svých zkušeností, zážitků či problémů.

Felcmanová a kol. (2019) uvádějí důležitá doporučení pro vyučující mateřských škol při práci s nadaným dítětem:

- 1) Při volbě aktivit pro dítě by měla být vždy zohledněna úroveň jeho aktuálního rozvoje, nikoli úroveň věková.
- 2) Nabízet dítěti dostatek příležitostí a podpory, které přispívají k jeho všestrannému rozvoji, zejména v oblastech, ve kterých je dítě oslabeno.
- 3) Zejména u nadaných dětí je důležité podporovat rozvoj jeho sociálních interakcí. Při zadávání odlišných aktivit postupujeme tak, aby nebyly důvodem pro vyčlenění dítěte z kolektivu.
- 4) Prezentování schopností a dovedností dítěte v rámci skupiny uzpůsobujeme jeho osobnostním charakteristikám. Pokud je například dítě introvertní, nenutíme ho k tomu, aby prezentovalo před ostatními dětmi.
- 5) Pokud je dítě oslabeno v nějaké oblasti, často například v oblasti emoční či sociální, podporujeme rozvoj jeho dovedností právě v těchto oblastech.
- 6) Vždy je potřeba akceptovat skutečnost, že vývoj nadaného dítěte může být nerovnoměrný a nemít očekávání pro stejný výkon ve všech jeho vývojových oblastech.

6 Učitel nadaného dítěte v mateřské škole

6.1 Osobnost učitele nadaných žáků

Učitelé a ostatní osoby podílející se na výchově a vzdělávání nadaného dítěte by měli být vybaveni zejména schopností ocenit a tolerancí k neobvyklým řešením, nápadům či projevům nadaného dítěte. Klíčovou vlastností nemusí být tvořivost učitele, ale důležité je především, aby dokázal tvořivé nápady a řešení ocenit a náležitě je povzbuzovat (Jurášková, 2006).

Učitel nadaného dítěte by měl být **tolerantní** vůči jeho specifickým vlastnostem, projevům, názorům či odlišným způsobům řešení úkolů. Též by měl být vybaven schopností **empatie**, dokázat se vcítit do vnímání a prožívání nadaného dítěte a přijímat jeho pocity, postoje, názory nebo reakce. Dále by měl být učitel nadaného dítěte **vyrovnaný a nestranný** vůči názorům dítěte a také při řešení konfliktů. Měl by být otevřený vůči kritice a ukázat žákům, že i on někdy chybuje a dokáže si přiznat chyby. Dále by jeho přístup měl být **korektní**, zejména v nepříjemných či soukromých situacích dítěte a pružný, aby se dokázal přizpůsobit situacím souvisejícím s individuálním přístupem ve vyučování. Měl by být vybaven též **smyslem pro humor, velkým srdcem, důvěryhodností** a smyslem pro **perfekcionismus**, který je důležitý pro nápady spojené s tvorbou nových učebních osnov a pedagogických postupů při práci s nadaným dítětem (Jurášková, 2006).

6.2 Možnosti podpory učitele nadaného dítěte

V dnešní době existuje mnoho institucí, které mohou učitelovi nadaného dítěte pomoci ujasnit si například některé otázky, doplnit informace či získávat nové nápady a doporučení pro práci s nadaným dítětem (Sokolová a Fišerová, 2020).

Talentcentrum Národního institutu dalšího vzdělávání je systém podpory nadání. Nabízí aktivity podporující nadání pro školy, pedagogy, třídy nebo jednotlivé žáky. V České republice působí v každém kraji koordinátor podpory nadání a vzdělávání pedagogů. Koordinátor poskytuje pedagogům podporu po informační a metodické stránce. **Mensa České republiky** je mezinárodní organizace, která sdružuje populaci lidí s IQ 130 a více. Pro pedagogy má přínos zejména skrze její webové stránky, na kterých mohou nalézt

články, informace, doporučení na různé vzdělávací akce a vše ostatní potřebné pro práci s nadaným dítětem. Mensa nabízí mateřským školám za splnění určitých požadavků i možnost stát se tzv. školkou spolupracující s Mensou. **Centrum rozvoje nadaných dětí** a jeho diskusní platforma na facebookové skupině „Nadané děti“, která je určena k diskusi a umožňuje sdílet poznatky, zkušenosti a informace spojené s výchovou a vzděláváním nadaných dětí. **Školské poradenské zařízení** pomáhá pedagogům při diagnostice nadaného dítěte, při tvorbě IVP a jeho vyhodnocování a poskytuje poradenství při řešení problémů. Školské poradenské zařízení má v každém kraji České republiky krajského koordinátora péče o nadané děti, který poskytuje pedagogům či rodičům poradenství o zájmových aktivitách pro nadané děti a vzdělávacích pomůckách (Sokolová a Fišerová, 2020).

Empirická část

7 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu bakalářské práce je zjistit, jakým způsobem vyučující mateřských škol přispívají k rozvoji nadaných dětí a plnému využití jejich potenciálu.

Výzkumný problém a výzkumné otázky

Výzkumný problém představuje jasné pojmenování zacílení výzkumu a je doprovázen výzkumnými otázkami, které představují konkretizování problému. Výzkumné otázky musejí být v souladu s výzkumným problémem a zároveň i se stanoveným cílem (Šed'ová in Švaříček, 2007).

Výzkumný problém řeší možné projevy potencionální nadání dětí v mateřských školách a následné uplatňování pedagogických postupů při práci s nadanými dětmi.

S odpovědí na výzkumný problém se pojí následující dvě výzkumné otázky:

- 1. Jaké specifické projevy dítěte předškolního věku mohou značit projevy potencionálního nadání?*
- 2. Jaké pedagogické postupy volit při výchově a vzdělávání nadaného dítěte v mateřské škole?*

8 Metodologie výzkumu

Pro účely výzkumného šetření byl zvolen **smíšený výzkum**. Hendl (2005) popisuje smíšený výzkum jako přístup, který pro šetření v rámci jedné studie využívá kombinaci kvalitativního a kvantitativního výzkumu.

Kvalitativní výzkum je proces, který se zaměřuje na zkoumání a pochopení jevů a problémů. Pomocí různých postupů a metod výzkumník odhaluje a následně reprezentuje to, jak lidé chápou, prožívají a formují sociální realitu (Švaříček, 2007).

Podstatou kvantitativního výzkumu je proces spočívající ve výběru jasně určených proměnných, sledování jejich rozložení v populaci a měření jejich vzájemných vztahů (Švaříček, 2007).

Smíšený výzkum byl realizovaný metodou **sekvenčního kombinování**, kterou Creswell (2009) popisuje jako postup, při kterém se výzkumník snaží rozpracovat nebo rozšířit poznatky jedné metody metodou druhou. Sekvenční kombinování využívalo schéma **QUAL-quan** (The Qual-Quan Model), při kterém výzkum začíná nejprve jako kvalitativní a následně je doplněn výzkumem kvantitativním, který slouží například pro ověření nalezených výsledků v širší populaci (Voňková). Záměrem výzkumného šetření bylo pomocí modelu QUAL-quan realizovat kvalitativní výzkum skrze polostrukturované rozhovory s vyučujícími nadaných dětí v mateřské škole, který byl následně ověřen, rozšířen a doplněn výzkumem kvantitativním, který formou dotazníkového šetření zjišťoval metody identifikace a rozvoje využívané vyučujícími při vzdělávání nadaných dětí.

Obrázek č. 8 Schéma QUAL-quan

8.1 Design smíšeného výzkumu

S ohledem na výzkumný problém a výzkumné otázky byl ve smíšeném výzkumu pro část kvalitativního výzkumu použit design případové studie. Kvantitativní část smíšeného výzkumu byla realizována pomocí dotazníkového šetření.

Design kvalitativní – případová studie

Případová studie je metodou kvalitativního výzkumu, která je založena na detailním zkoumání a porozumění jednoho nebo několika méně případů. Zda je výzkumná metoda pro šetření vhodná určuje zejména povaha výzkumné otázky. Jako nejvhodnější výzkumnou metodu lze případovou studii využít v situacích, kdy hledáme odpovědi na otázky jako například jak či proč se dějí určité jevy v současnosti (Sedláček in Švaříček, 2007).

Design kvantitativní – dotazníkové šetření

Chráška (2016) popisuje dotazník jako způsob kladení otázek, které jsou předem připravené, pečlivě formulované a seřazené a dotazovaná osoba na ně odpovídá písemně.

Ve výzkumné části bakalářské práce představuje dotazníkové šetření doplňkovou metodu, která slouží pro triangulaci dat a napomáhá k vytvoření uceleného pohledu na problematiku identifikace a vzdělávání nadaných dětí v mateřské škole.

8.2 Metoda sběru dat

Ve výzkumném šetření smíšeného výzkumu byla pro sběr dat v rámci případové studie využita metoda hloubkového rozhovoru a dotazníkové šetření bylo realizováno metodou online dotazníku.

Hloubkový rozhovor je jednou z nejčastěji používaných metod kvalitativního výzkumu. Jedním z jeho základních principů je možnost zachytit pomocí otevřených otázek přirozené výpovědi a slova dotazovaných. Existují dva hlavní druhy hloubkového rozhovoru – polostrukturovaný a nestrukturovaný (narativní) rozhovor. Polostrukturovaný rozhovor vychází z předem připraveného seznamu otázek a témat, který lze v průběhu rozhovoru upravovat či doplňovat otázkami uzpůsobenými aktuální situaci. Otázky nejsou pokládány v přesném pořadí, ale jsou kladeny tak, aby přirozeně rozvíjely konverzaci. Nestrukturovaný rozhovor je založen na principu přirozené konverzace. Pro rozhovor je připravena pouhá osnova nebo jedna předem připravená otázka a další otázky vznikají až na základě získávaných informací z rozhovoru (Švaříček, 2007; Hlad'o, 2011).

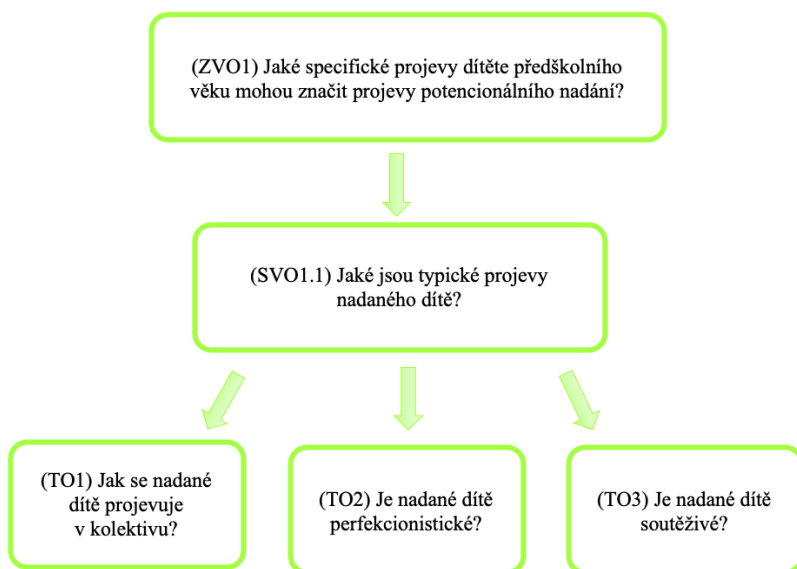
Pro účely výzkumného šetření byla pro sběr dat zvolena metoda **polostrukturovaného rozhovoru** realizovaného s vyučujícími mateřských škol, které mají zkušenost s rozvojem a vzděláváním nadaných dětí.

Příprava rozhovoru

Před samotnou realizací rozhovoru je zásadní, aby byl badatel dobře připraven. Kvalitní příprava spočívá v teoretické znalosti zkoumaného jevu a ve vytvoření schématu hlavních výzkumných otázek vycházejících z předem určeného výzkumného problému, které jsou doplněné o další otázky (Švaříček, 2007).

Při přípravě výzkumných otázek pro rozhovor bylo postupováno v návaznosti na výzkumný problém, který zjišťoval, jakým způsobem vyučující v mateřských školách identifikují nadané děti a jak následně přispívají k rozvoji nadaných dětí a plnému využití jejich potenciálu. Příprava otázek byla realizována pomocí pyramidového modelu, který představuje základní výzkumnou otázku (ZVO) rozloženou na specifické výzkumné otázky (SVO) a tyto otázky jsou dále rozloženy do otázek tazatelských (TO) (Švaříček, 2007).

Obrázek č. 9 *Pyramidový model – schéma polostrukturovaného rozhovoru*

Polostrukturovaný on-line dotazník

Pro sběr dat v rámci kvantitativního výzkumného šetření byla zvolena metoda polostrukturovaného dotazníku. Dotazník obsahoval položky uzavřené, na které měl respondent možnost odpovědět buď jednou nebo více možnostmi, položky polouzavřené, které obsahovaly možnost „jiné“ a položky otevřené, které respondentovi dávaly prostor pro vyjádření vlastního postoje. Spíše než termín „otázka“ je vhodnější užívat termín „položka“, a to z toho důvodu, že položky nemusí mít vždy formu otázky, ale může se jednat například o nějaký pokyn (Chráska, 2016).

Dotazník byl vytvořen v elektronické podobě pomocí neplacené internetové služby pro tvorbu dotazníků Google Forms, tudíž na něj respondenti odpovídali v on-line prostředí.

Dotazník byl rozdělen na části – úvodní, hlavní a závěrečnou. Úvodní část zahrnovala filtrační položku, která se týkala toho, zda se respondent někdy setkal s nadaným dítětem v mateřské škole, a položky zjišťující fakta sloužící k identifikaci respondenta, jako byly například položky týkající se pohlaví, pracovní pozice, délky praxe nebo typu mateřské školy, ve které respondent pracuje. Hlavní část dotazníku obsahovala položky mapující projevy nadaných dětí předškolního věku a zkušenosti vyučujících s rozvojem a vzděláváním nadaných dětí. Závěrečnou částí dotazníku bylo poděkování za vyplnění dotazníku a volná položka, která respondentům poskytovala prostor pro sdílení vlastních zkušeností s rozvojem a vzděláváním nadaných dětí.

Etické aspekty výzkumu

Je důležité, aby se výzkumník kromě metodologické nebo organizační podoby výzkumu, zabýval též etickými souvislostmi spojenými s výzkumem. V kvalitativním výzkumu je etické hledisko velmi důležité, jelikož v průběhu výzkumu dochází k těsnému kontaktu se zkoumanými osobami, které mohou často sdělovat citlivé údaje ze svého soukromí. Jednou z nejdůležitějších etických náležitostí je získat informovaný souhlas od všech účastníků s účastí ve výzkumu obsahující záměry výzkumu a způsoby použití získaných informací (Hlad'o, 2011).

Pro výzkumné šetření byl vytvořen *Informovaný souhlas s poskytnutím výzkumného rozhovoru a jeho následným využitím pro účely bakalářské práce s názvem Identifikace a*

vzdělávání nadaných dětí v mateřské škole. Celá podoba informovaného souhlasu je vložena v příloze.

Druhou z důležitých etických náležitostí je ochrana soukromí účastníků výzkumu a získaných dat. Zde se klade důraz na zajištění anonymity všech zúčastněných a pro jejich jména jsou voleny pseudonymy, aby nemohla být rozpoznána jejich identita (Hlad'o, 2011).

8.3 Volba případu

Kvalitativní výzkum

Úspěch celého šetření spočívá z velké části ve výběru vhodného výzkumného případu. Při volbě případu pro kvalitativní výzkum, konkrétně pro design případové studie, nelze provádět náhodný výběr. Badatel musí vždy volit takové případy, které svými vlastnostmi odpovídají záměrům jeho zkoumání a zároveň jsou ochotné podstoupit celý proces šetření (Sedláček in Švaříček, 2007).

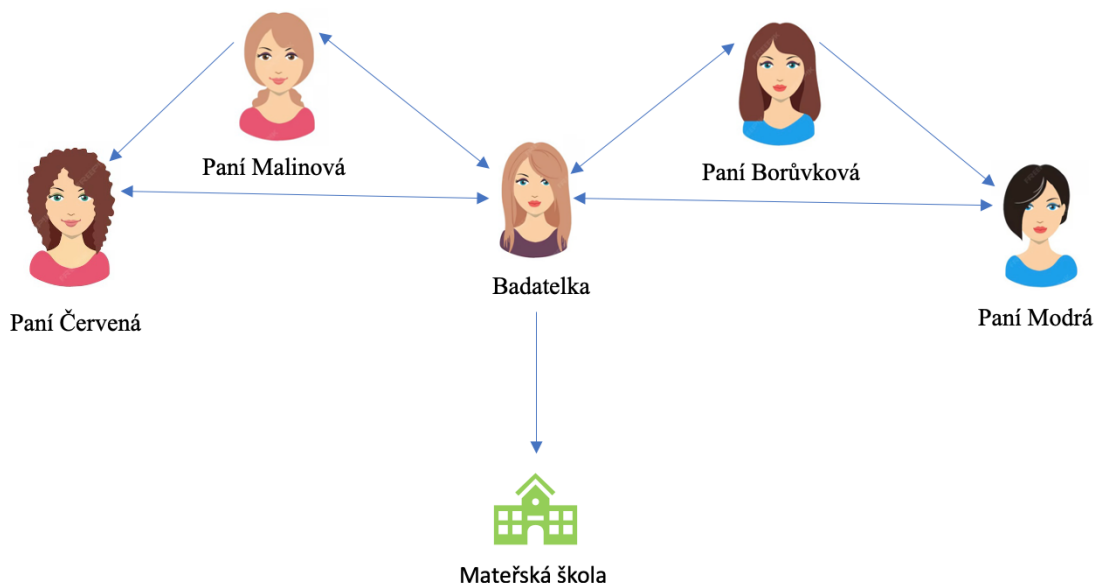
V návaznosti na výzkumný cíl a jednotlivé výzkumné otázky bakalářské práce byli jako hlavní případy pro případovou studii vybíráni vyučující, kteří se v průběhu svého působení v mateřské škole setkali s nadaným či mimořádně nadaným dítětem a měli možnost ho vzdělávat a rozvíjet. Pro triangulaci dat bylo rozhodnuto, že jako doplňující metoda budou využity též informace získané od matek konkrétního nadaného dítěte.

První možností, kterou badatelka využila pro získání případu, bylo oslovení mateřských škol v celém Jihočeském kraji prostřednictvím emailové žádosti. Dotazovala se, zda se někdy setkali s nadaným dítětem, kterého měli následně možnost vzdělávat a rozvíjet. Tímto způsobem nebyl získán žádný případ pro účely výzkumného šetření, jelikož někteří z oslovených reagovali odpovědí, že se s nadaným dítětem v jejich mateřské škole nesešli a zbytek oslovených na žádost nereagoval.

Jako druhý způsob pro získání případu využila badatelka oslovení uživatelů sociálních sítí. Hromadnou žádostí zde oslovila členy několika skupin, které se svou tematikou orientují na výchovu a vzdělávání nadaných dětí, zda se mezi nimi nacházejí vyučující či rodiče nadaných dětí. Tímto způsobem byly získány dvě respondentky vyučující nadané děti v mateřské škole – paní Borůvková a paní Malinová. Za účelem získání doplňujících

informací o nadaném dítěti zprostředkovala paní Borůvková kontakt na matku nadaného dítěte (Albrechta) – paní Modrou. Ve stejném případě proběhlo zprostředkování kontaktu i od paní Malinové, která badatelku odkázala na matku druhého nadaného dítěte (Zory) – paní Červenou.

Obrázek č. 10 *Způsoby získání případů*

Tabulka č. 2 *Přehled vyučujících, nadaných dětí a matek nadaných dětí*

Vyučující	Matka	Nadané dítě
Paní Borůvková	Paní Modrá	Albrecht
Paní Malinová	Paní Červená	Zora

Kvantitativní výzkum

Dotazníkové šetření bylo realizováno formou záměrného výběru. Při záměrném výběru nedochází k výběru náhodného souboru, ale výzkumník zde o výběru prvků rozhoduje na základě svého úsudku (Hlad'o, 2011).

Dotazníkové šetření cílilo především na vyučující mateřských škol, ale také na jiné osoby působící v této sféře, jako například asistenti pedagoga, speciální pedagogové, chůvy či ředitelky. Pro dotazníkové šetření bylo podmínkou, že se tyto osoby někdy v průběhu

svého působení v mateřské škole setkaly s nadaným dítětem a měly možnost ho rozvíjet a vzdělávat.

8.4 Sběr dat

Rozhovory

Rozhovory s vyučujícími byly realizovány začátkem února roku 2024. S ohledem na časové možnosti vyučujících probíhaly oba rozhovory telefonicky. První rozhovor s paní Borůvkovou probíhal v on-line prostředí na platformě Messenger a druhý rozhovor s paní Malinovou probíhal přes klasické telefonické spojení.

Před započítáním každého rozhovoru proběhlo představení práce a cílů rozhovoru, způsoby využití získaných informací a právo respondenta odmítnout některé otázky nebo celý rozhovor. Se souhlasem respondentů byly oba rozhovory nahrávány na mobilní diktafon. Nahrávky rozhovorů byly duplikovány a uloženy do počítačového úložiště. Následně byly oba rozhovory doslovně přepsány do počítačové aplikace Microsoft Word.

Otázky pro matky nadaných dětí

Pro triangulaci dat a získání co největšího množství informací o konkrétním nadaném dítěti bylo rozhodnuto, že budou položeny stručné otázky matkám těchto dětí. Obě vyučující zprostředkovaly na matky kontakt a těm byly následně prostřednictvím emailu zaslány otázky, na které odpovídaly elektronicky v aplikaci Microsoft Word.

On-line dotazník

Dotazník byl distribuován mezi vyučující nadaných dětí v mateřských školách. Distribuce dotazníku probíhala emailovou formou mezi různé typy mateřských škol v České republice, a zároveň byl dotazník distribuován mezi členy několika skupin na sociálních sítích, které se svou tematikou orientují na výchovu a vzdělávání nadaných dětí.

Dotazníkového šetření se zúčastnilo celkem 48 osob, které se někdy v průběhu své profese v mateřské škole setkaly s nadaným dítětem.

8.5 Analýza dat

Význam analýzy spočívá v rozložení celku na jednotlivé části, kdy je následně zkoumáno, jakým způsobem tyto části fungují samostatně a jaké vztahy mezi nimi existují. Při každé analýze je proto nutné provádět průzkumové a objevovací činnosti neboli exploraci (Hendl, 2005).

Deskriptivní statistika

Statistika je metoda zabývající se sběrem dat, jejich zpracováním a interpretací. Existují dva druhy statistiky: deskriptivní (popisná) a induktivní (zobecňující) (Hlad'o, 2011).

Pro analýzu dat získaných z dotazníkového šetření byla použita metoda deskriptivní statistiky. Deskriptivní neboli popisná statistika usiluje o podrobný popis dat s cílem poskytnout co možná nejpřesnější a názorné informace o zkoumaných hromadných jevech. Jejím úkolem je popis rozsáhlých datových souborů buď v současném stavu nebo jejich vývoje v čase. „*Do popisné statistiky se řadí míry centrální tendence (průměr, modus, medián), míry variability (směrodatná odchylka, rozptyl), tabulkové a grafické znázornění aj.*“ (Hlad'o, 2011, s. 64).

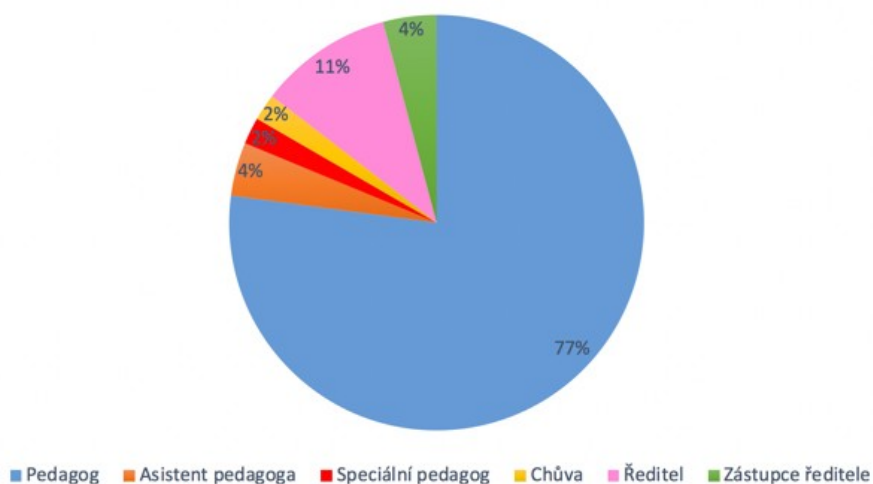
Pro výčet potřebných informací je nutné naměřená data nejdříve zpracovat. Chráška (2016) uvádí jednotlivé kroky realizované při zpracovávání výsledků: uspořádání dat a sestavení tabulek četností, grafické znázornění naměřených dat, výpočet měr ústřední tendence a výpočet měr variability.

Tabulky četností a grafické znázornění naměřených dat byly zpracovány v počítačovém programu Microsoft Excel a Microsoft Word.

Tabulka č. 3 Ukázka uspořádání dat do tabulky – pracovní pozice respondentů

Pracovní pozice	Absolutní četnost	Relativní četnost	Relativní četnost (%)
Pedagog	37	0,7708	77,1
Asistent pedagoga	2	0,0416	4,2
Speciální pedagog	1	0,0208	2,1
Chůva	1	0,0208	2,1
Ředitel	5	0,1041	10,4
Zástupce ředitele	2	0,0416	4,2
Σ	48	1,000	100,0

Graf č. 1 Příklad grafického zobrazení dat – pracovní pozice respondentů

Data získaná z dotazníkového šetření slouží pro doplnění dat získaných z polostrukturovaných rozhovorů, a proto jejich interpretaci v textu nalezneme až po detailní interpretaci dat kvalitativního výzkumu.

Otevřené kódování

Otevřené kódování je prvním krokem při analýze dat získaných z kvalitativního výzkumu. Proces otevřeného kódování je velmi detailní a hloubkovou prací s textem, při které

„výzkumník analyticky pročítá text, hledá v něm témata a rozděluje ho na dílčí jednotky. Takovou jednotkou může být např. slovo, častěji však věta, souvětí, odstavec apod.“ (Hlad'o, 2011, s. 92). Každé vzniklé jednotce se přiřadí kód (slovo či fráze), který jí charakterizuje a odlišuje od ostatních. Při přiřazování kódu se bere v potaz, o čem daná jednotka vypovídá, jaká je její povaha nebo jaké téma ji charakterizuje. Výzkumníkovi je doporučeno klást si při tvoření kódu otázky typu „co?“, „kdo?“, „jak?“, „kdy?“, „kde?“, „proč?“ apod. V průběhu kódování se lze ke kódům vracet, upravovat je a přejmenovávat (Šed'ová in Švaříček, 2007).

Otevřené kódování polostrukturovaných rozhovorů probíhalo v počítačové aplikaci Microsoft Word, kde byly úsekům z přepsaných rozhovorů přiděleny kódy pomocí funkce „nový komentář“ v oddělení revize. Po vytvoření všech kódů došlo ke kontrole a přeformulování některých kódů. Bylo vytvořeno celkem 109 kódů.

Obrázek č. 11 Ukázka kódování

The image shows a screenshot of a Microsoft Word document with several text segments highlighted in light blue. To the right of the text, there are comment icons (speech bubbles) and a comment pane. The comment pane contains four entries, each with a red circular icon containing the letters 'DK' and the name 'Denisa Křivanová'. The entries are: 'Psaní ruku v ruce se čtením', 'Vytváření knih', 'Praktické počítání', and 'Záliba v praktickém počítání'. Each entry has an 'Odpovědět' (Reply) button next to it.

R1: „On četl částečně plynule, když nastoupil, ale tam došlo k velmi rychlému rozvoji vlastně. Potom ke konci už četl naprosto plynule jo. Při jedné té skupince jsme si vzali nějaké první čtení s otázkami a k tomu jsme ještě doplňovali nějakou výtvarnou činnost nebo jsme se střídali po větě, po stránce a opravdu četl velmi plynule a myslím si, že teď je opravdu v prvním pololetí první třídy s plynulostí čtení někde na úrovni 3. třídy a takže tam opravdu čtení nebylo vůbec žádný problém. No a psaní samozřejmě jde se čtením většinou ruku v ruce. On měl to, co mají většinou nadané děti, když u nich gramatická dovednost expanduje – začal si vytvářet své knížky, které ilustroval a doprovázel nějakými texty a podobně. To já vlastně ve třídě hodně vidám, že děti, když začínají sami psát a číst, tak mají velkou potřebu tvořit si knížky, které si samy ilustrují, a tak to bylo úplně stejné i u něj.“

T: Co se týče počítání, tak jste říkala, že zvládal i menší násobení, že?

R1: „To ano, úplně bez problémů. My jsme třeba měli borůvky ke svačině vaničku a já jsem říkala, že bych potřebovala (protože u nás děti pomáhají chystat svačinu), abys to rozpočítal tak a dal tam takové číslo, aby to vyšlo, že každý, když si vezme toto číslo, tak to vyjde tak, že každý dostane stejný počet. Takže on si to musel jakoby všechno rozložit, propočítávat si to a měl to moc rád. Veškeré tohleto praktické počítání (praktická matematika) ho hodně bavilo.“

Kategorizace

Po zakódování se vytvoří seznam všech použitých kódů, které následně podléhají kategorizaci, při které se vzniklé kódy seskupují podle podobnosti a vytváří kategorie. Takto vzniklé kategorie se mohou později několikrát znovu přeskupovat a měnit (Šed'ová in Švaříček, 2007).

Vytvořené kódy byly následně přepsány do připravené tabulky v aplikaci Microsoft Word, kde byly nejdříve rozděleny do 15 subkategorii. Subkategorie byly zredukovány a vzniklo jich 11. Z 11 subkategorii byly následně vytvořeny 3 kategorie, se kterými se dále pracovalo při interpretaci dat – **nadané dítě, rozvoj a vzdělávání, pedagog**. Pro lepší přehlednost byly kategorie barevně odděleny.

Obrázek č. 12 Ukázka kódů, subkategorii a kategorií

	KÓD	SUBKATEGORIE	KATEGORIE
P1	Čtení propojené s otázkami a výtvarnou činností	Výukové metody	Rozvoj a vzdělávání
P1	Psaní ruku v ruce se čtením	Dovednosti	Nadané dítě
P1	Vytváření knih	Dovednosti	Nadané dítě
P1	Praktické počítání	Výukové metody	Rozvoj a vzdělávání
P1	Záliba v praktickém počítání	Oblasti zájmů	Nadané dítě

Tabulka č. 4 Rozdělení subkategorii do kategorií

Nadané dítě	Rozvoj a vzdělávání	Pedagog
Projevy	Výukové metody	Pedagogická identifikace
Dovednosti	Výukové strategie	Sledování a záznam pokroků
Oblasti zájmů	Pomůcky	Spolupráce s odborníky
Problémy		Náročnost vzdělávání ND

9 Interpretace dat

9.1 Popis výzkumných případů

Paní Borůvková (nadané dítě Albrecht)

Paní učitelka Borůvková už pátým rokem vyučuje v soukromé rejstříkové mateřské škole se zaměřením na Montessori pedagogiku. Mateřská škola je v programu Zdravá mateřská škola a její prostředí je přátelské, podnětné, bezpečné a vstřícné. Nachází se ve městě, které má více než 100 000 obyvateli.

Paní Borůvková vystudovala střední školu pedagogickou a má pětiletou praxi. V průběhu svého profesního působení v mateřské škole setkala s pěti nadanými dětmi, u nichž byla diagnostika nadání potvrzena v pedagogicko-psychologické poradně (dále jen PPP). Zároveň její další zkušeností s nadanými dětmi je, že ona sama má mimořádně nadaného syna.

Nadaný chlapec Albrecht (6 let) pochází z úplné rodiny a má dva mladší sourozence. Mezi členy jeho rodiny je běžné nadprůměrné IQ a jeho matka má dokonce podezření, že je rovněž nadaná. Od narození se Albrecht vyvíjel netypicky oproti jeho vrstevníkům. Byl velmi motoricky šikovný, v roce a třičtvrtě uměl abecedu, ve dvou letech poznával všechna čísla a značky aut. V sociální oblasti byl mírně opožděn, neměl zájem o kontakt s jinými dětmi a spíše preferoval společnost dospělých. O kontakt s vrstevníky začal mít zájem okolo pátého roku věku. Sociální kontakt je pro něj mírně vyčerpávající, jelikož mnoha společenským situacím nerozumí a bývá z nich nervózní. To se ovšem cílenou prací na této oblasti zlepšilo. Kromě mírných obtíží v sociálním kontaktu je pro něj charakteristické, že lpí na dodržování pravidel a bývá neklidný. Albrecht má široký výběr zájmů a činností. Má rád práce v domácnosti, na zahradě, baví ho praktické činnosti i sportovní aktivity, jako například ježdění na kole, gymnastika nebo plavání. Dále moc rád čte a píše, rád si vytváří své vlastní knihy, učí se hrát na kytaru a na klavír. Také ho velmi baví stavění z lega, výtvarné činnosti nebo cestování a objevování nových míst. Nejoblíbenějším tématem jsou pro něj dopravní prostředky a vlajky. Jeho silnou stránkou je empatie, jelikož se dokáže vcítit do ostatních, má pro ně pochopení a je velmi laskavý a starostlivý. Zároveň má i velký smysl pro spravedlnost. Je velmi citlivý, což je zároveň dobrou a špatnou vlastností,

jelikož bývá sebekritický a má tendence k sebeobviňování a nesnáší dobře konflikty. Je idealistický a někdy je pro něj v běžném životě těžké srovnat se s tím, že lidé a věci nefungují tak, jak by měli. O vztahy s vrstevníky příliš zájem nejeví, ale když je mezi nimi v kolektivu, tak většinou funguje bezproblémově. Preferuje interakci se staršími kluky.

Albrecht od jednoho roka občasně docházel do soukromé mateřské školy. V předškolním věku, tedy v pěti letech, začal navštěvovat novou mateřskou školu, kde byl v péči paní Borůvkové. Ve chvíli, kdy začala mít paní Borůvková podezření na Albrechtovo potencionální nadání, oslovila jeho rodiče a doporučila jim navštívit vyšetření nadání v PPP. V PPP mu bylo diagnostikováno mimořádné nadání téměř ve všech testovaných oblastech. Momentálně je již Albrechtovi 6 let a místo docházky do základní školy má zřízené individuální domácí vzdělávání.

Paní Malinová (nadané dítě Zora)

Paní učitelka Malinová vyučuje ve státní mateřské škole, která spolupracuje s Dětskou mensou a je v programu Zdravá mateřská škola. Cílem mateřské školy je podpora ekologie, zdravé výživy, fyzické zdatnosti, jazykových schopností a komunikace. Poskytuje dětem všestranný rozvoj a klidnou přátelskou atmosféru, podporuje jejich samostatnost, pracovitost a osobnostní rozvoj. Mateřská škola se nachází ve městě, která má více než 100 000 obyvatel.

Paní Malinová vystudovala bakalářské studium se zaměřením na učitelství pro mateřské školy. Spolupracuje více než 17 let s Dětskou mensou a její první zkušenost s nadanými dětmi byla, když pracovala v centru nadání. Její další zkušeností s nadanými dětmi je, že má dva nadané syny, z nichž jeden je dvakrát výjimečný. V mateřské škole je pod jejím vedením zřízen kroužek „Chytré hlavičky“, který navštěvují bystré a šikovné děti, které rády přemýšlejí.

Nadaná dívka Zora (5 let) pochází z úplné rodiny a nemá žádné sourozence. Již od útlého věku se v mnoha oblastech vyvíjela velmi rychle a předbíhala své vrstevníky. Velmi brzy dokázala reagovat na podněty, dobře chápala věci, které jí byly sdělovány. Typické pro ni bylo, že místo mluvení znakovala a vymýšlela si své znaky, které byly dospělými pochopitelné. Problémy jí činí hlasité zvuky, jako například vysavač, mixér nebo kino,

často si při nich zacpává uši nebo reaguje pláčem. Ráda tvoří, maluje a hraje složitější deskové hry. Zory silné stránky jsou dobrá paměť, zvědavost, schopnost empatie, přátelskost a smysl pro spravedlnost. Slabinou je u ní velká sebekritika. S vrstevníky má dobré vztahy, snadno se seznamuje a zapadá do kolektivu.

Zora začala mateřskou školu navštěvovat ve třech letech, kde byla hned od začátku v péči paní Malinové. Paní Malinová si prvních projevů potencionálního nadání začala všimnat zhruba ve 3,5 letech a kontaktovala paní z Dětské mensy, se kterou mateřská škola dlouhodobě spolupracuje při odhalování nadání u dětí. Paní z Dětské mensy s dětmi dělá testy, které jsou určeny předškolní věkové skupině, tedy dětem od pěti let. Zora byla následně diagnostikována jako mimořádně nadaná.

Obrázek č. 13 *Srovnání jednotlivých případů*

Vyučující	Nejvyšší dosažené vzdělání	Délka praxe	Mateřská škola	Nadané dítě	Stupeň nadání
Paní Borůvková	SŠ pedagogická	5 let	Soukromá Montessori MŠ	Albrecht	Diagnostikován PPP jako mimořádně nadaný
Paní Malinová	Bc. – učitelství pro MŠ	20 let	Státní MŠ spolupracující s Dětskou mensou	Zora	Diagnostikována Dětskou mensou jako mimořádně nadaná

9.2 Technika vyložení karet

Technika vyložení karet je analytickým krokem, který navazuje na proces otevřeného kódování. Při této technice výzkumník pracuje se seznamem kategorií, který vznikl při otevřeném kódování. Tyto kategorie uspořádá do tematické linky či obrazce, na jejichž základě poté sestaví posloupnost interpretovaného textu. Je nutné, aby mezi jednotlivými kategoriemi byla vzájemné souvislost a vztahovaly se k hlavní výzkumné otázce (Šedřová in Švaříček, 2007).

Z procesu otevřeného kódování vzešly tři kategorie a jejich subkategorie:

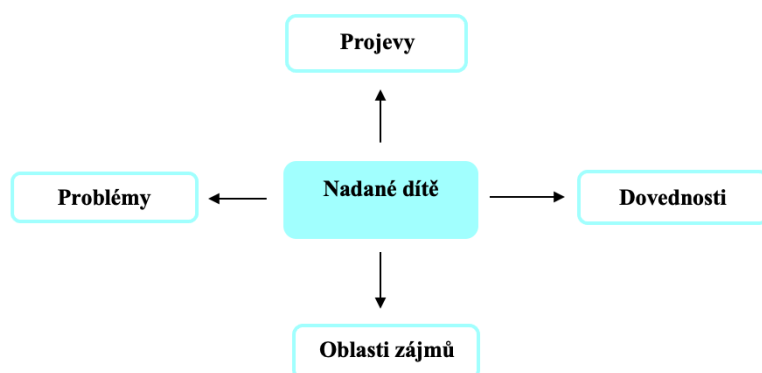
1. **Nadané dítě**
2. **Rozvoj a vzdělávání**
3. **Pedagog**

Nadané dítě

Kategorie nadané dítě se týkalo hned několik subkategorií: projevy nadaného dítěte, jeho dovednosti, oblasti zájmů a problémy.

Obrázek č. 14 Kategorie nadané dítě a její subkategorie

Jedna z úvodních otázek zněla: **Jaké byly první projevy dítěte, které upozorňovaly na možné potencionální nadání?** Paní Borůvková odpověděla, že Albrecht měl svá určitá specifika. „*U těch nadaných to nebývá tak, že jsou jenom napřed, ale někdy tam bývají i určité dyssynchronie, takže občas se mu třeba jako nechtělo do školky.*“ Pro Albrechta bylo někdy vyčerpávající příliš mnoho sociálních interakcí a docházelo k tomu, že si potřeboval například v pátek odpočinout a být mimo kolektiv. Sociální vyčerpání doprovázené dovednostmi jako čtení, psaní a počítání, bylo pro paní Borůvkovou hlavním ukazatelem možného nadání. Paní Malinová uvedla, že Zora byla zpočátku (první rok) velmi tichá, hodná a vůbec se neprojevovala. „*Když byl nějaký úkol, ona ho splnila a přinesla to ukázat, ale jako nechtěla žádnou velkou odezvu. Některý děti prostě se ujišťují, zda to mají opravdu pěkný, ale ona prostě ne. Ona to předložila a řekla, že má hotovo, někde se zašila a snažila se být nenápadnou, což právě u těch holčiček často bývá, že se vlastně jako snaží neupozorňovat na tu svoji výjimečnost.*“ Navíc paní Malinová uvedla, že se Zora projevovala typickými znaky nadaných dětí. Měla velkou slovní zásobu, používala neobvyklá slova ve správných souvislostech, neměla problém pochopit jakákoli pravidla deskových her nebo pravidla ve třídě.

Následně byly vyučujícím položeny otázky týkající se kognitivních funkcí nadaného dítěte, konkrétně **pozornosti a soustředěnosti**. Paní Borůvková uvedla, že v případě Albrechta je

to proměnlivé: „*Jsou činnosti, na které se dokáže soustředit a ponořit se do nich až jako do škodlivé míry že vlastně opouští jakoby ostatní svoje potřeby.*“ Uvedla, že Albrecht je v tomto ohledu typický příklad nadaného dítěte: „*Když ho něco zaujme, tak tomu úplně propadne a ponoří se do toho úplně celý, ale když ho něco nebaví, tak jako on se třeba moc snaží u toho udržet pozornost, ale jde mu to jen chvíli.*“ Paní Malinová má se Zorou podobnou zkušenost: „*Je maximálně soustředěná, až jako řekla bych přemotivovaná. Že jako občas když dostane lehčí úkol, než by odpovídal její inteligenci, tak v tom hledá různé skryté problémy a kolikrát pak vlastně jednodušší úkol vypracuje hůř než ten těžší.*“

Na otázku, zda je dítě **perfekcionista** odpověděla paní Borůvková, že u Albrechta není perfekcionismus nijak výrazný. Oproti tomu paní Malinová uvedla, že Zora je na sebe přísná. „*Chce, aby bylo vždycky všechno dokonalý, skvělý a třeba když má nějaký úkol a teď prostě by si ho měla opravit, tak ho radši vypracuje znovu a lépe.*“

Další otázky se zaměřovaly na oblasti jako **schopnost citění, vnímání a prožívání**. Albrecht byl dle paní Borůvkové velmi vyspělý v emocionálních projevech. Byl velmi empatický, vnímavý a citlivý. „*Když jsme se ve školce bavili například o tom, co znamená slovo důvěra nebo citlivost, Albrecht měl k tomu opravdu velmi silné a pokročilé komentáře.*“ Paní Malinová uvedla, že Zora bývá často přecitlivělá a těžce snáší změny: „*Když třeba dostane informaci, že bude divadlo a ráno se stane, že divadelníci onemocní, tak je z toho taková zmatená a rozhozená.*“ Dále uvedla, že Zora má velký smysl pro spravedlnost a dohlíží na to, zda se nedějí nějaké věci, které se dít nemají a lpí a dodržování pravidel.

Další otázka týkající se projevů nadaného dítěte zněla: **Jak dítě vnímá svůj neúspěch a úspěch?** Albrecht se dle paní Borůvkové nijak výrazně neprojevoval, ale domnívá se, že ho neúspěch trápil. „*Nebyl to typ dítěte, které by to vyjadřovalo navenek, expresivně, že ho třeba něco trápí. Ale vlastně vnímala jsem třeba z toho, jak se tvářil nebo že by třeba chvíličku takový tišší a mrzelo ho to.*“ Též uvedla, že velmi záleželo na vykonávané činnosti. „*Když to bylo něco, na čem mu nezáleželo, tak pokud se to nepovedlo, tak mu to nevadilo.*“ Co se týče úspěchu, tak při úspěchu byl Albrecht spokojený a klidný, ale nijak expresivně se neprojevoval. Paní Malinová uvedla, že když se Zora něco povede, tak má radost a má též ráda, když se něco povede i kamarádům. Při neúspěchu se Zora stejně jako

Albrecht příliš neprojevuje. „*Když se jí něco nepovede, tak to nedává příliš najevo. Ale kdo ji zná trochu víc, tak najednou vidí, že je taková tišší než obvykle a taková mi přijde i trochu zpomalená, jako jak kdyby si to znova jako přehrávala, co mohlo být jinak.*“

Na otázku, **zda je nadané dítě soutěživé** paní Borůvková odpověděla, že se už setkala s nadanými dětmi, které byly velmi soutěživé, ale v případě Albrechta tomu tak nebylo. „*On byl naopak velmi klidný, řekla bych až nezvykle vyrovnaný. Nebyl vůbec soutěživý, že by potřeboval být první.*“ Podobnou zkušenost má i paní Malinová: „*Není soutěživá. Soutěživé zábavy úplně nevyhledává. Vyhledává spíše klidnější aktivity, nemá ráda hry, kde je v hlavní roli soutěživost nebo ve kterých by měl mít někdo hlavní slovo.*“

Další otázka se týkala vzdorovitosti nadaného dítěte: **Měla jste někdy u dítěte problém se vzdorovitostí?** Paní Borůvková odpověděla: „*Neřekla bych. Byl opravdu klidný a vyrovnaný, téměř nic ho nerozhazovalo. Nezažila jsem u něj někdy to, že pokud by bylo něco jinak, než on chtěl, že by se třeba rozčiloval, vztekal, dupal, házel s věcmi. Vůbec nic takového.*“ Zora dle paní Malinové též není vzdorovitá.

Na otázku, **jak se dítě projevuje v kolektivu** odpověděly obě vyučující shodně. Paní Borůvková uvedla, že Albrecht byl v kolektivu velice oblíbený. „*V podstatě bych řekla, že hned během prvního měsíce byl oblíbený mezi dětmi, byť byl úplně ještě nový. Měl moc pěkné vztahy s dětmi, velmi harmonické.*“ Na závěr této otázky podotkla vlastní zkušenost, že to vždy nemusí být tak, že všechny nadané děti mají takto harmonické vztahy s vrstevníky. Paní Malinová uvedla že Zora je v kolektivu velmi oblíbená a má dobré vztahy s vrstevníky.

Následující otázky se týkali konkrétních **dovedností ve čtení, psaní a počítání**. Paní Borůvková uvedla, že když Albrecht nastoupil do školky, tak četl částečně plynule, ale v průběhu roku došlo k velmi rychlému rozvoji plynulého čtení. Na Albrechtovi dovednosti v písemném projevu odpověděla: „*Psaní samozřejmě jde se čtením většinou ruku v ruce. On měl to, co mají většinou nadané děti, když u nich gramatická dovednosti expanduje – začal si vytvářet své knížky, které ilustroval a doprovázel nějakými texty a podobně.*“ U otázky týkající se počítání paní Borůvková uvedla, že Albrecht počítal čísla přes 1000, uměl násobilkou od 1 do 5 a dokázal pracovat velmi systematicky s čísly. „*Často mi pomáhal rozpočítávat počty porcí, ovoce nebo zeleniny a při tom si musel všechno*

rozložit, propočítávat a měl to moc rád.“ Paní Malinová uvedla, že Zora umí číst a psát velká písmena a umí přečíst i slovo. Co se týče dovednosti počítání nejsilnější je v logickém uvažování. *„Zvládá i to počítání, ale spíš právě takové, kde to není založeno pouze na těch jednotlivých počtech jako sečíst 5+4 (to ona samozřejmě zvládne), ale na logickém uvažování. Například jí moc jde práce s logickými řadami nebo aktivity založené na šipkování.“*

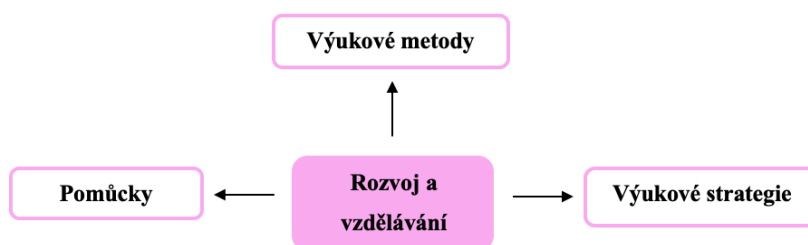
Jedna z posledních otázek týkajících se nadaného dítěte byla: **Jaké má dítě zájmy a koníčky? Co má rád a co ho baví?** Albrechta dle paní Borůvkové zajímalo a bavilo vždy to, co aktuálně ve školce probírali. Dále se velmi rád zajímal o to, jak věci fungují. *„Zajímal ho princip toho, proč něco funguje takovým způsobem. Bylo vidět, že ho zajímá prostě jít v těch znalostech do hloubky a rád si o tom povídal a nastudovával další informace.“* Zořinou oblíbenou aktivitou jsou dle paní Malinové aktuálně deskové hry.

Poslední otázka týkající se nadaného dítěte zněla: **Má dítě nějaké problémové oblasti?** V Albrechtově případě to byly dle paní Borůvkové již zmíněné potíže v sociálních interakcích, konkrétně s docházkou do školky. *„Občas míval takové chvíle, kdy se mu nechtělo do školky, aniž by vlastně dokázal definovat ten důvod. Až potom se vlastně ukázalo, že být to je jako třída, kde je dvanáct dětí, takže velmi komorní, tak zkrátka i přes to někdy těch sociálních interakcí a toho všeho organizovaného (třeba pět dní po sobě), na něj bylo moc a potřeboval si třeba v pátek odpočinout a být jako mimo tu skupinu.“* Zory problémovou oblastí je dle paní Malinové vysoká citlivost. *„Tam je to pravdu takový jako, že člověk občas musí chodit jako po špičkách takzvaně a našlapovat zlehka.“* Dále uvádí Zořinu vysokou fyzickou senzibilitu na nošené oblečení. *„Nemůže nosit nic, co by prostě ji škrábalo nebo by bylo neprodyšné nebo příliš těsné.“*

Rozvoj a vzdělávání

Kategorie rozvoj a vzdělávání se týkaly tři subkategorie: výukové metody, strategie a pomůcky využívané při práci s nadaným dítětem.

Obrázek č. 15 Kategorie rozvoj a vzdělávání a její subkategorie

Jednou z prvních otázek, které se týkaly rozvoje a vzdělávání nadaných dětí v mateřské škole, byla otázka: **Jaké výukové metody využíváte v mateřské škole při práci s nadanými dětmi?** Paní Borůvková odpověděla, že je pro ni zásadní rozvíjet převážně sociální dovednosti a osobnostní rozvoj dítěte. *„První, co mě napadlo, tak já jako co pro nadané děti konkrétně považuju za velmi zásadní, není ani tak následovat tu stopu té vědomosti jako takové. Samozřejmě, když dítě zbožňuje matematiku a chtěl by počítat, vždy snažíme, aby měl k dispozici nějaké pomůcky, se kterými může pracovat. Ale snažím se převážně myslet na to, aby tam byly rozvinuté právě i sociální dovednosti a nějaký osobnostní rozvoj toho dítěte.“* Děti mají dle paní Borůvkové vždy dostatek podnětů, aby mohly rozvíjet své silné stránky (jazykové, matematické či výtvarné), jako jsou Montessori pomůcky, encyklopedické tvoření, pracovní listy a podobně. Ale nejvíce ze všeho je pro ni důležité, aby děti uměly komunikovat se skupinou. *„Čím víc budou mít komunikační nebo klíčové kompetence pro komunikaci s druhými rozvinuté, tím to bude lepší.“* Jako první konkrétní metodu následně zmínila paní Borůvková koncept „Výchova ke ctnostem“ od nadace Pangea, který se prolíná do probíraných témat. *„Je to vlastně soubor lidských ctností jako je třeba pospolitost, spolupráce, sebedůvěra a my vždycky v rámci toho tématu, které ve školce probíráme, tak vybíráme nějakou z těch ctností a seznamujeme s tím děti, co to slovo vlastně znamená a jak se mezi námi objevuje. Například na jaře jsme měli slovo nadšení, když se probouzí příroda zpátky k životu. Nebo v zimě jsme měli slovo starostlivost a vysvětlovali jsme si, že některá zvířata teď nemohou sehnat potravu, když je*

sníh a mráz, tak jsme ptáčkům dělali krmítka nebo vyráběli lojové koule. “ Paní Borůvková doplnila, že tento koncept praktikují se všemi dětmi ve školce, ale konkrétně v případě Albrechta zmínila, že při těchto cvičení byl velmi pokročilý, měl vždy ke každé ctnosti velmi silné komentáře a poznatky a moc ho to bavilo. Dále zmiňuje, že konkrétně s Albrechtem se vždy domluvila, jaké téma ho aktuálně zajímá a probírali ho společně více do hloubky. *„Takže jsem připravila nějaké jako encyklopedické věci, k tomu třeba nějakou skládačku. Nebo když říkal, že ho baví zabývat se tím, jak se staví domy, tak jsem připravila to, že jsme z plastelíny a špejlí dělali konstrukční hry a zkoušeli jsme postavit různé půdorysy domů a tak. Takže já jsem se vždycky snažila jako tak nějak přiblížit tomu, co ho nejvíce zajímá.“* Co se týče početních dovedností, tak se paní Borůvková snažila Albrechta rozvíjet po praktické stránce. *„My jsme třeba měli borůvky ke svačině, vaničku, a já jsem říkala, že bych potřebovala (protože u nás děti pomáhají chystat svačinu), abys to rozpočítal tak a dal tam takové číslo, aby to vyšlo, že každý, když si vezme toto číslo, tak to vyjde tak, že každý dostane stejný počet.“* Paní Malinová uvedla, že v její třídě aplikuje některé metody, které se využívají při práci s nadanými dětmi jak v mateřské škole, tak zejména poté na základní škole. Jako jednu z prvních zmínila NTC program, který realizuje již 15. rokem. *„Je to vlastně metoda na propojování hemisfér. Používá se tam jak pohyb, tak práce se symboly a podobně.“* Jako další zmínila metodu Feuersteinova učení, která je zaměřena na rozvíjení metakognitivních dovedností. *„Když děti třeba dostanou pracovní list (je jedno jaké), tak nejdřív popíšou, co na tom listu všechno vidí. Takže mi i říkají, že dole na tom listu je číslo stránky nebo že nahoře je kytička nebo tak. No a já se jich potom ptám, co si myslí, že bude za úkol no a oni vymyslí někdy třeba i pět různých řešení, co by se s tím pracovním listem dalo dělat. A já jim pak buď přečtu to zadání anebo si vyberou nějaké z těch řešení, které si samy zvolily. Takže pak třeba každý dělá jiný úkol na stejném pracovním listu.“* Paní Malinová uvedla ještě další metodu, která vede k vytvoření základů pro budoucí čtení, metodu Elkonin. *„To je taky taková perfektní věc, kde je ta příprava na čtení. Máme opravdu zkušenosti, protože v té naší školce se to dělá už asi 12 let, že potom ty děti ve škole nemají tak často problémy se čtením a psaním.“* Jako jeden z posledních konkrétních příkladů zmínila práci s enigmatickými hádankami. *„Takový hádanky, kdy ty děti musej přemýšlet nad všemi souvislostmi, který je napadají. A*

tím, že vlastně ten, kdo ty hádanky dává, odpovídá pouze ano nebo ne, tak se vlastně doberou k tomu, co je myšleno.“

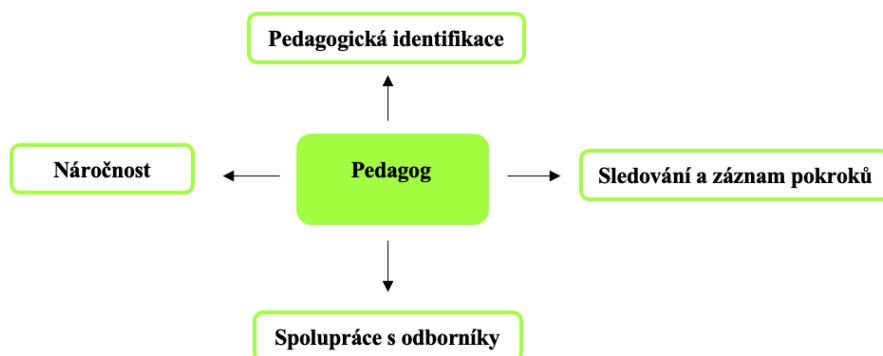
Další otázka, která byla vyučujícím položena, zněla: **Vzděláváte nadané dítě podle individuálního vzdělávacího plánu?** Paní Borůvková odpověděla, že Albrechta podle IVP nevzdělávali. *„On tam neměl ten IVP podle poradny. Nebo spíš jako to všechno, co tam bylo uvedené, tak to se dělo už dávno před tím. V té mateřské škole to probíhalo a už to tak jakoby máme nastavené, že opravdu ty děti v ničem nebrzdíme, opravdu je to vysoce individualizované na ty jejich aktuální potřeby a na to, kde se právě nachází.“* Paní Malinová odpověděla, že Zoře IVP vytvořili. *„No snažíme se jet podle toho plánu a s každým dítětem se snažíme individuálně pracovat. A prostě i s kolegyní se opravdu hlídáme v tom, abychom nesklouzly do takového toho monotónního a stejného. Snažíme se vyhnout takovému tomu škatulkování, že na ní bude fungovat to a to, protože to tak fungovalo na to druhé dítě.“*

Jedna z posledních otázek týkajících se strategií vzdělávání byla: **Jakou formou převážně vzděláváte nadané dítě? Skupinově či individuálně?** Paní Borůvková zmínila kombinaci obou forem: *„Pokud jde o tu výchovně-vzdělávací část v předškolní skupině, tak ta probíhá i ve skupince i individuálně.“* Poté dodala, že konkrétně s Albrechtem pracovala na individuálních aktivitách v době poledního odpočinku. Paní Malinová odpověděla shodně: *„Je to kombinace. Někdy je to skupinově, někdy je to individuálně někdy je to třeba práce ve dvojicích. Prostě různě.“* Navíc podotkla, že velkou výhodou pro nadané děti jsou smíšené třídy v jejich mateřské škole. *„Oni můžou v některých oblastech pracovat s těma staršíma a tam, kde jim to tak třeba úplně nejde, tak zase můžou pracovat s těma mladšíma. Takže tenhle model se nám opravdu osvědčil.“* Paní Malinová navíc zmínila, že v mateřské škole vede kroužek s názvem „Chytré hlavičky“, který je určen bystrým a šikovným dětem především předškolního věku, které rády přemýšlejí. Na kroužku dělá s dětmi různé pracovní listy, které si děti samy kontrolují. *„Nikdy tam nepadne, že něco je špatně. Kolikrát třeba ty zadání mají víc řešení, takže ony se vlastně učí, že ne všechno, co je napadlo jako první možnost, je jedná možnost.“* Doplnila, že na kroužku také často hrají kooperativní a strategické deskové hry. *„Jsou to vlastně hry, který v těch třídách by hrát nemohly, protože by tam neměly toho parťáka.“*

Pedagog

Kategorie pedagog se týkaly čtyři subkategorie: pedagogická identifikace nadání, sledování a záznam pokroků dítěte, spolupráce s odborníky a náročnost vzdělávání nadaných dětí.

Obrázek č. 16 Kategorie pedagog a její subkategorie

Jedna z prvních otázek týkající se pedagogické identifikace zněla: **V jakém věku jste si u dítěte začala všimnat specifických projevů, které se jeví jako projevy potencionálního nadání?** Paní Borůvková uvedla, že v rámci adaptace (zhruba první měsíc) spíše věnovala pozornost tomu, jak si Albrecht zvyká na nový kolektiv a adaptuje se na prostředí mateřské školy. Projevů nadání si začala všimnat zhruba dva měsíce po Albrechtovo nástupu do školky, tedy v pěti letech. „*Ten začátek většinou věnuji tomu, jak si dítě zvyká na ten kolektiv, vlastně úplně nový. To, že je to asi trochu nadprůměrem jinak, to si myslím, že začalo být jasné někdy řekněme v listopadu.*“ Paní Malinová uvedla, že Zořina nadání si začala všimnat, když jí bylo zhruba 3,5 roku.

Další otázka navazovala na otázku předchozí: **Co předcházelo tomu, že jste začala mít u dítěte podezření na potencionální nadání?** Paní Borůvková odpověděla: „*Tak já bych řekla, že vlastně tak, jak to vnímám já a co je pro mě zásadní, tak to je to, že nadání není jen to, že se dítě projevuje jako mimořádně v nějakých oblastech. Je to celý jako komplex úplně jiného myšlení, přemýšlení a projevování.*“ Uvedla, že z vlastní zkušenosti rozpoznala Albrechtovo nadání. „*Tím, že to moc dobře znám, protože mám mimořádně nadaného syna, tak jsem tam viděla prostě, že některé ty děti mají shodné rysy a reakce. Teď řeknu třeba od určitých gest a mimiky v některých situacích až po například právě tu*

rozvinutou čtenářskou gramotnost nebo matematické představy. Takže od nějakých osobnostních projevů až právě po ty typické.“ Albrechtovo nadání jim následně potvrdila i předškolní diagnostika, která probíhá formou konzultací dvakrát do roka (v říjnu a březnu). Po provedení předškolní diagnostiky jeho projevů bylo zjištěno, že neexistuje žádná oblast, ve které by nebyl napřed. Paní Malinová uvedla, že Zořina nadání si všimla především v již zmíněném kroužku „Chytré hlavičky“. „Kroužek je většinou pro předškoláky, ale já jsem ji zkusila tam jednou vzít i minulej rok, když byla středňák, a vlastně úplně skvěle tam fungovala. Takže tady se mi to její nadání opravdu hodně potvrdilo. Jinak jsme si toho samozřejmě s kolegyní všimly i ve třídě.“

K otázce, **jak sledujete, zapisujete a hodnotíte pokroky dítěte**, uvedla paní Borůvková, že používají pro každé jednotlivé dítě záznamový arch. „*My používáme diagnostický nástroj, který se nazývá Klokanův kufr. To je vlastně, že každé dítě má svůj záznamový arch, kde jsou prostě všechny diagnostické oblasti, takže ty pokroky zaznamenáváme do nich.*“ Navíc zmínila, že mají ještě méně formální pozorovací listy (záznamy z pozorování) vždy na 14 dní, do kterých zapisují, co je pro dítě momentálně typické, s čím nejčastěji pracuje nebo jaké má vztahy s dětmi ve skupině. Paní Malinová pokroky zapisuje do sešitů. Pro každé dítě má vytvořený sešit. „*Tam zapisuju, co se za ten týden stalo s dítětem. Prostě třeba takový ty výrazný věci, kde ten pokrok opravdu je, tak ten tam zapisuju.*“

Jedna s posledních otázek zněla: **Spolupracujete při péči a vzdělávání nadaných dětí s nějakou institucí nebo odborníky?** Paní Borůvková uvedla, že mají dobrou spolupráci s pedagogicko-psychologickou poradnou, do které odesílají rodiče a jejich potencionálně nadané děti. „*Viděli jsme už různé zprávy z různých poraden a tahle poradna nám připadá taková nejbližší pro rodiče. Přímou v této poradně jsem s nimi domluvená, že pokud budeme vědět o někom, kde by to vypadalo na nadání, tak že můžeme poslat děti přímo za nimi.*“ Paní Malinová má s pedagogicko-psychologickými poradnami opačnou zkušenost a zmiňuje, že poradny, se kterými se setkala, většinou děti s podezřením na potencionální nadání nechtějí přijímat nebo je proces jejich přijetí velmi zdlouhavý. V mateřské škole proto našli alternativní řešení související se spoluprací společně s Dětskou mensou. Dochází k nim paní z Dětské mensy, která s dětmi provádí různé testy. „*Takže vlastně na základě tohohle je to informace pro rodiče a já vlastně jako těm rodičům říkám, že je*

dobrý tohle zjistit v době, kdy jsou děti ve školce. Protože je důležité, aby zjistili dopředu, jaký to dítě je a podle toho mohli vybírat základní školu, která následně dítě doporučí na vyšetření, protože v těch školách už se to řeší mnohem víc.“ Paní Malinová navíc doplnila, že tento postup se u nich v mateřské škole osvědčuje, a to z toho důvodu, že když už dostanou PPP zprávu z Dětské mensy, tak už dítě raději na vyšetření objednají.

Poslední otázka se týkala **náročnosti vzdělávání a rozvoje nadaných dětí**. Paní Borůvková uvedla, že pro ni vzdělávání nadaných dětí náročné není a moc ji baví. *„Mám to ráda, když ty děti to baví a asi mám štěstí, že děti s námi moc pěkně spolupracují a že je baví to, co jim nabízíme.“* V případě paní Malinové je to podobné. *„První rok, kdy jsem se potkala s mimořádně nadaným dítětem, tak jsem pracovala v centru nadání jako pedagog, tak tam to bylo trochu náročné. Ale teďka, když se mi sejdou dvě, tři nadané děti ve třídě, tak je to úplně dobrý.“*

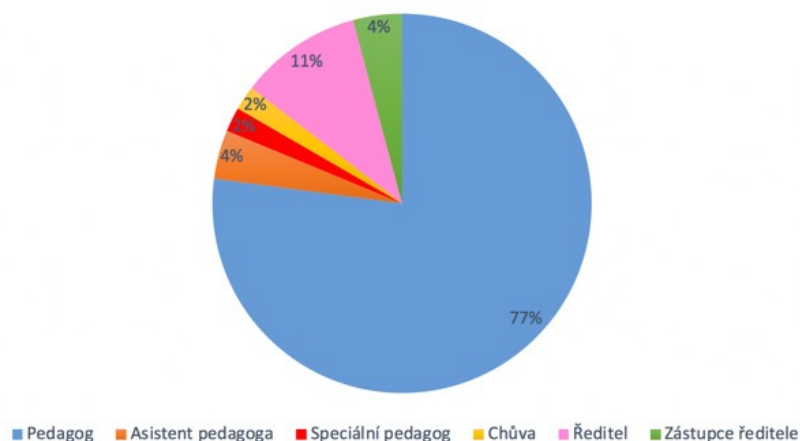
9.3 Interpretace dat získaných z dotazníku

Pro doplnění dat získaných z polostrukturovaných rozhovorů s vyučujícími nadaných dětí bylo prostřednictvím dotazníku zjišťováno, s jakými oblastmi a konkrétními projevy nadání se nejčastěji setkávají vyučující mateřských škol u dětí a jaké metody a pomůcky využívají při práci s nadanými dětmi.

Získané výsledky dotazníku nejsou generalizované, slouží pouze jako doplňující metoda pro triangulaci dat a společně s výsledky polostrukturovaných rozhovorů vytvářejí ucelený pohled na problematiku identifikace a vzdělávání nadaných dětí v mateřské škole.

Dotazníkového šetření se zúčastnilo celkem 48 osob, které se někdy v průběhu své profese v mateřské škole setkaly s nadaným dítětem. Převážnou část respondentů tvořily osoby z řad pedagogů (37). Získaný vzorek dále tvořili ředitelé (5), zástupci ředitele (2), asistenti pedagoga (2), speciální pedagog (1) a chůva (1). Celkem 41 získaných respondentů pracuje ve státní mateřské škole a 7 z nich v soukromé mateřské škole.

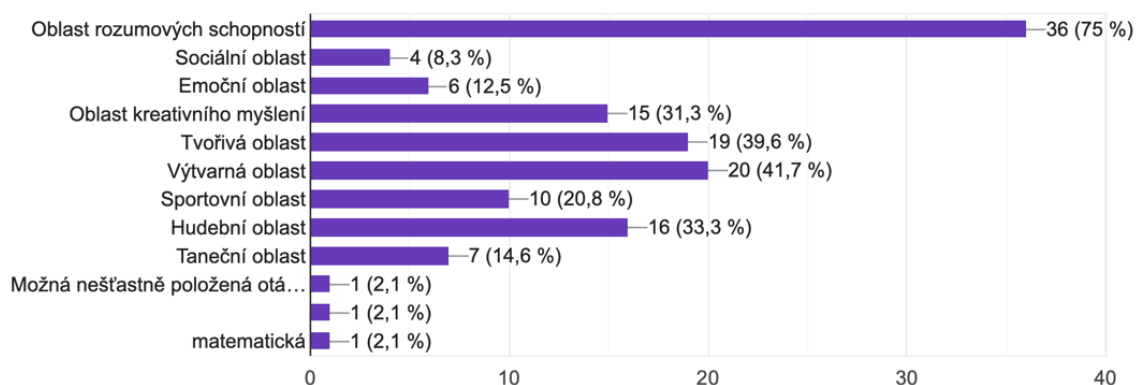
Graf č. 2 Pracovní pozice

V jakých oblastech se nejčastěji projevovalo nadání u dětí, se kterými jste se setkal/a?
(možnost více odpovědí)

V mateřských školách se dle odpovědí získaných respondenty nejčastěji vyučující setkávají s projevy nadaných dětí v oblasti rozumových schopností (75 %). Mezi dalšími nejčastěji zmiňovanými oblastmi nadání byla oblast výtvarná (41,7 %), tvořivá (39,6 %), hudební (33,3 %) a oblast kreativního myšlení (31,3 %). Možnost „jiné“ zvolili tři respondenti, kdy dva z nich uvedli odpověď. Jednou z odpovědí byla matematická oblast a druhá odpověď zněla takto: „Nadání se vždy projeví v socio-emoční oblasti, ovšem jinak, než bychom chtěli. Jinak chlapec měl vynikající vizuální a prostorové schopnosti (vnímání, rozlišování, paměť a orientaci v prostoru).“

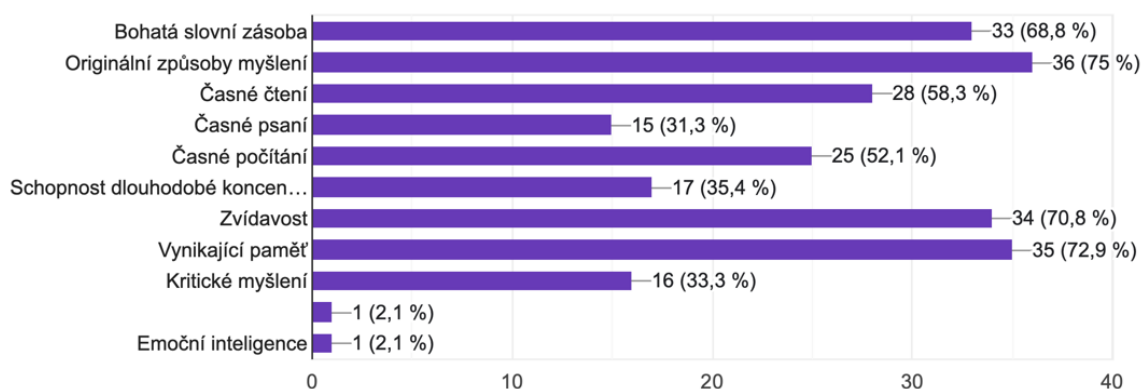
Graf č. 3 Oblasti projevů nadání

S jakými projevy v kognitivní oblasti jste se setkal/a u nadaných dětí? (možnost více odpovědí)

Nejčastěji se respondenti setkávali s těmito projevy v kognitivní oblasti: originální způsoby myšlení (75 %), vynikající paměť (72,9 %), zvědavost (70,8 %) a bohatá slovní zásoba (68,8 %). Možnost „jiné“ vybrali dva respondenti a jeden z nich uvedl odpověď „*Emoční inteligence*“.

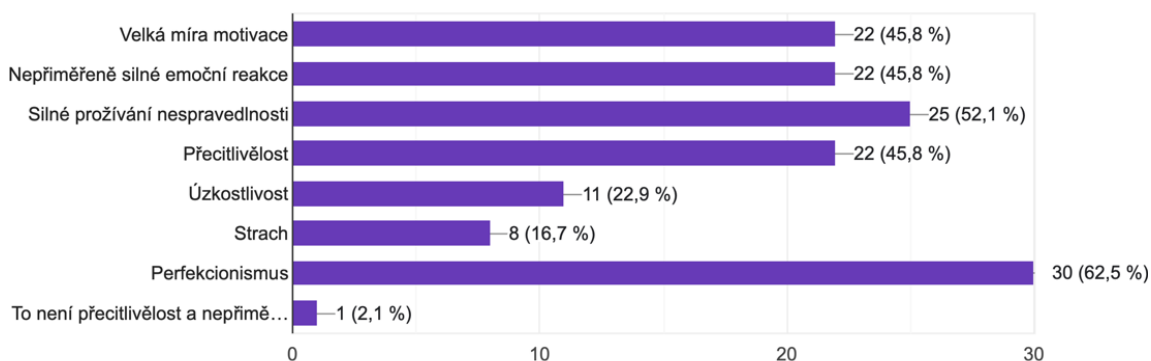
Graf č. 4 Projevy v kognitivní oblasti

S jakými projevy v emoční oblasti jste se setkal/a u nadaných dětí? (možnost více odpovědí)

V emoční oblasti se nejčastěji vykytovaly projevy nadaných dětí jako je perfekcionismus (62,5 %), silné prožívání nespravedlnosti (52,1 %) a dále ve stejném procentuálním zastoupení i velká míra motivace, nepřiměřeně silné emoční reakce a přecitlivělost (45,8 %). Možnost „jiné“ vybral jeden respondent a podotkl jednu informaci: „*To není přecitlivělost a nepřiměřenost reakcí, to je fyziologicky zvýšená citlivost a intenzita.*“

Graf č. 5 Projevy v emoční oblasti

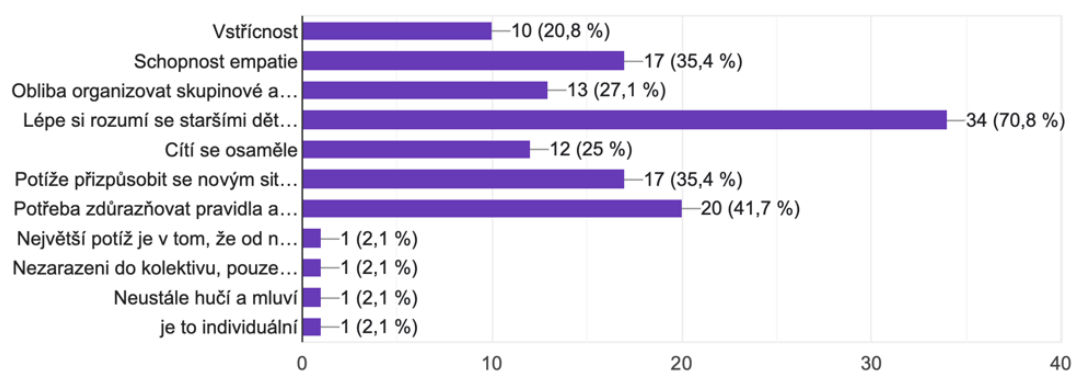

S jakými projevy v sociální oblasti jste se setkal/a u nadaných dětí? (možnost více odpovědí)

Nejčastějšími projevy nadaných dětí v sociální bylo, že si lépe rozumí se staršími dětmi nebo s dospělými (70,8 %), má potřebu zdůrazňovat pravidla (41,7 %) a následně měly stejné procentuální zastoupení schopnost empatie a potíže přizpůsobit se novým situacím (35,4 %)

Z toho čtyři respondenti zvolili možnost „jiné“. Jeden z nich zmiňoval, že se dítě nedokázalo zařadit do kolektivu a pouze kolektiv pozorovalo. Další uvedl, že dítě často mluví a vydává různé zvuky. Jeden z respondentů sdílel svůj názor a badatelka považuje za velmi důležité ho zde zmínit: *„Největší potíž je v tom, že od nadaného dítěte, které je ve své podstatě odlišné (stejně jako dítě s mentálním postižením), se očekává, že se přizpůsobí, zatímco od dítěte s jinou odlišností (třeba MP) se to neočekává. A tedy mu nikdo nejde naproti, ono má respektovat ostatní, ale ostatní nejsou vedeni k tomu, aby respektovali jeho odlišné potřeby. Nadané děti často bývají označovány za sociálně nezralé, ve skutečnosti jsou zralé přiměřeně věku na interakci s dětmi svého druhu, kterých ale není moc, a tak se musí neustále přizpůsobovat a maskovat, jednat v rozporu se sebou samými, a jsou na to často úplně samy, nerozumí tomu, co se děje a proč se to děje. Holky se spíš trápí a nějak to přežijou, kluci častěji zlobí a někdy to dotáhnou k mylné diagnóze (PAS, ADHD).“*

Graf č. 6 Projevy v sociální oblasti

Využíváte nějaké metody pro rozvoj nadaného dítěte?

60,4 % respondentů odpovědělo, že ano. 39,6 % respondentů nevyužívá žádné výukové metody pro rozvoj nadaného dítěte. Na tuto otázku navazovala otevřená otázka: **Jaké konkrétní metody využíváte?** Respondenti zmiňovali *zařazení do třídy ke starším dětem, úkoly s vyšším stupněm obtížnosti, gradované úlohy, NTC learning, spolupráce s Mensou ČR, Feuersteinovo obohacování, individuální přístup, posilování emoční a sociální stránky dítěte, metoda Hejného, zvýšená komunikace s dítětem, projektová výuka, svěřeni vůdčí role ve skupině vrstevníků, metody objevování, život a řešení obtížných situací a začleňování dítěte do kolektivu.*

Využíváte při práci s nadaným dítětem nějaké specifické pomůcky?

56,3 % respondentů odpovědělo, že pomůcky využívají. Na tuto otázku navazovala následující otevřená otázka: **Jaké konkrétní pomůcky využíváte?** Respondenti uváděli pomůcky jako *encyklopedie, stavebnice, přírodniny, počítačové hry, materiály ke tvoření (karton, dřevo), kreativní sada na tvoření, Logico piccolo, Montessori pomůcky, senzomotorické pomůcky, experimentální sady, hlavolamy, robotické hračky, keramické a polytechnické dílny, didaktické a logické hádanky, zábavné experimenty, pracovní listy, společenské hry, elektronická stavebnice Boofin, výukové programy v tabletech, vlajky zemí, značky automobilů, interaktivní tabule, mikroskop, globus, šachy a hudební nástroje.*

Má dítě vytvořený individuální vzdělávací plán na základě doporučení ze školského poradenského zařízení?

Na tuto otázku převážná část respondentů odpověděla, že dítě nemá vytvořený IVP (79,2 %). Pouhých 20,8 % respondentů uvedlo, že nadané dítě má vytvořený IVP.

Jakou vzdělávací formu nejčastěji využíváte pro rozvoj nadaného dítěte?

Respondenti měli možnost výběru ze tří odpovědí: skupinovou, individuální, kombinací obou forem. Nejčastější odpovědí byla kombinace skupinové a individuální formy vzdělávání (72,9 %). Druhé zastoupení měla individuální vzdělávací forma (20,8 %) a čistě skupinovou formu zvolily pouhé 2 % respondentů.

10 Odpovědi na výzkumné otázky

1. Jaké specifické projevy dítěte předškolního věku mohou značit projevy potencionálního nadání?

Nadání samo o sobě je určitý druh přemýšlení. Pro nadané děti je nejtypičtější, že uvažují komplexněji a nad věcmi se zamýšlí detailněji a z překvapivých úhlů pohledu. Není pro ně charakteristické pouze to, že jsou v některých oblastech akcelerované, ale je zásadní podotknout, že se u nich vyskytují i určité potíže související s jejich asynchronním neboli nerovnoměrným vývojem. Dle paní Borůvkové jsou to potíže související se sociálními interakcemi, které mohou nadané dítě, pokud jich je příliš, značně vyčerpávat. Paní Malinová zmiňovala vlastní zkušenost, že konkrétně pro nadané dívky je typické, že se snaží neupozorňovat na svou výjimečnost nebo ji skrývat, a proto se někdy mohou stranit a chovat se tiše a nenápadně. Mimo jiné se může u nadaných dětí vyskytovat i potíž přizpůsobovat se náhle vzniklým situacím.

Dále je pro nadané děti typické, že jsou často naprosto ponořeny do činností, které je baví a zajímají, až kolikrát úplně opouštějí své okolí a vlastní potřeby. Nadané děti jsou velmi vyspělé v emocionálních projevech. Mají silný smysl pro empatii, spravedlnost a soustředí svou pozornost na to, zda se kolem nich nedějí nějaké nespravedlnosti. Díky schopnosti empatie jsou v kolektivu často oblíbené a mají dobré vztahy s ostatními dětmi. Více si ale rozumí především se staršími dětmi či s dospělými.

Většina nadaných dětí má bohatou slovní zásobu a vynikající paměť. Konkrétní dovednosti, ve kterých jsou nadané děti pokročilejší než jejich vrstevníci, jsou dovednosti ve čtení, psaní a počítání. Paní Borůvková uvedla vlastní zkušenost, že v době, kdy u nadaných dětí expanduje gramatická dovednost, tak si často začínají vytvářet své vlastní knihy, které ilustrují a doprovází různými texty. Dovednost brzkého počítání spočívá například v počítání do řádů tisíců či v základním násobení.

2. Jaké pedagogické postupy volit při výchově a vzdělávání nadaného dítěte v mateřské škole?

Nejdůležitější zásadou při práci s nadanými dětmi je individualizovaná výuka. S každým dítětem by se mělo pracovat takovým způsobem, který odpovídá jeho aktuálnímu vývoji a

potřebám a podporovat ho v oblastech, ve kterých je oslabené. Dle paní Borůvkové je velmi zásadní rozvíjet především sociální dovednosti, osobnostní rozvoj dítěte a klíčové kompetence pro komunikaci s druhými, aby zejména poté na základní škole nedocházelo ke komunikační propasti mezi nadaným dítětem a jeho vrstevníky.

Mezi konkrétní metody, které lze při práci s nadanými dětmi využívat, patří například koncept „Výchova ke ctnostem“, NTC learning, metoda Feuersteinova obohacování, metoda Elkonin, enigmatické hádanky, encyklopedické tvoření, detailní probírání konkrétních zájmů a oblíbených témat a posilování socio-emočního vývoje.

Nejosvědčenější formou výuky nadaných dětí je kombinace skupinového a individuálního vzdělávání. Paní Malinová podotkla, že z vlastní zkušenosti se jí osvědčily i heterogenní třídy, kde mají nadané děti příležitost pracovat složitěji se staršími dětmi a v oblastech, ve kterých nejsou tolik vyspělé, mohou pracovat s dětmi mladšími.

Bylo zjištěno, že převážná část vyučujících mateřských škol nemá pro nadané dítě vytvořený individuální vzdělávací plán. V posledních letech dochází k tendenci snižovat množství případů, které vyžadují tvorbu IVP a z toho důvodu se tvorba IVP pro nadané děti v mateřských školách příliš nerealizuje. S tvorbou IVP úzce souvisí i fakt, který zmiňuje paní Malinová, že pedagogicko-psychologické poradny jsou často přehlceny a dávají přednost spíše diagnostice nadání u dětí na základní škole než v mateřské škole.

Je důležité podotknout, že principem výchovy a vzdělávání nadaných není pouze podpora a prohlubování již osvojených dovedností, ale především podpora rozvoje dítěte v jeho oslabených oblastech, jako je například již zmíněna sociální a komunikační stránka. Potenciál nadaného dítěte může být naplněn až tehdy, pokud bude podporován jeho rozvoj právě v těchto oslabených oblastech.

11 Diskuse

Z výsledků výzkumného šetření bylo zjištěno, stejně jako uvádí Winner (in Srinivasan, 2012), že nadané děti mají tři hlavní charakteristické znaky. Jedním z nich je vysoká schopnost a rychlost učit se v určitých oblastech jako je například čtení, psaní či matematika. Druhým typickým znakem nadaných dětí je velká míra motivace při plnění různých úkolů a aktivit. Často jsou do činností naprosto ponořeny, až kolikrát úplně opouštějí své okolí a vlastní potřeby a je těžké je od činností odtrhnout. Poslední z hlavních charakteristik nadaných dětí je jejich odlišný způsob přemýšlení a uvažování. Uvažují komplexněji a často se nad věcmi se zamýšlí detailněji a z překvapivých úhlů pohledu.

Dále bylo z výzkumných šetření potvrzeno tvrzení Machů (2010), že mezi kognitivní charakteristiky nadaných dětí patří bohatá slovní zásoba, vynikající paměť, schopnost dlouhodobé koncentrace pozornosti, schopnost abstrakce a generalizace v myšlení a brzké dovednosti ve čtení, psaní a počítání.

Fořtíkovi (2007) zmiňují, že nadané děti jsou velmi vstřícné a empatické vůči svému okolí. Stejněho tvrzení se zastávali i někteří z respondentů.

Někteří z respondentů zmínili potíže nadaných dětí související s přizpůsobováním se nově vzniklým situacím, což ve své publikaci zmiňují i Sokolová, Pokorná a Fišerová (2020).

Machů (2010) uvádí jednu ze strategií vzdělávání nadaných dětí, kterou je vertikální obohacování spočívající v principu nabízení úkolů na vyšší úrovni. Tato strategie vzdělávání byla respondenty často zmiňována.

Fišerová a Sokolová (2020) uvádějí, že obzvláště v posledních letech dochází k tendenci snížit množství případů, které vyžadují tvorbu IVP. Výzkumná šetření mohou toto tvrzení potvrdit, jelikož bylo zjištěno, že převážná část vyučujících (79,2 %) mateřských škol nemá pro nadané dítě vytvořený individuální vzdělávací plán.

Splítková a Křováčková (in Havigerová a kol., 2011) zmiňují několik principů práce s nadanými dětmi. Jedním z nich je nenutit dítě do činnosti a nesnažit se o přehnané strukturování jeho času či hry. Stejněho principu využívají vyučující, s nimiž byl veden rozhovor a zmiňovaly, že nadané děti v jejich mateřské škole v ničem nebrzdí, nechávají jim prostor pro to, aby mohly být samy sebou a mohly si vždy vybrat, co je baví a zajímá.

Felcmanová a kol. (2019) uvádějí důležité doporučení, kterým je podpora dovedností nadaného dítě v oblastech, ve kterých je oslabeno. K tomuto principu se respondenti zásadně přiklání a zmiňují, že nadané děti podporují převážně v sociálních, komunikačních a emočních dovednostech.

Závěr

Tato bakalářská práce se zabývala problematikou identifikace nadaného dítěte v mateřské škole a pedagogickými postupy, které jsou využívány učitelem při následné práci s nadaným dítětem. Jejím hlavním cílem bylo zjistit, jakým způsobem vyučující mateřských škol přispívají k rozvoji nadaných dětí a plnému využití jejich potenciálu.

Teoretická část se v úvodu zabývala vymezením pojmu nadání a talent, modely nadání a klasifikací nadání. Dále byly uvedeny charakteristiky projevů a problémových oblastí nadaného dítěte, na které navazovalo seznámení s pedagogickou a psychologickou identifikací nadání. V závěru teoretické části práce byla věnována pozornost legislativním dokumentům spojeným se vzděláváním nadaných dětí, na ně navazujícím možností podpory a rozvoje v prostředí mateřské školy a náležitostí práce pedagoga s nadanými dětmi.

V empirické části byly popsány základy užívané metodologie smíšeného výzkumu, který byl realizovaný metodou sekvenčního kombinování (schéma QUAL-quant), při kterém byl nejprve použit kvalitativní výzkum, který byl následně doplněn výzkumem kvantitativním. Kvalitativní část byla realizována designem případové studie. Hlavní případy tvoří dvě učitelky mateřských škol, které se v průběhu své profese setkaly s nadaným dítětem a měly možnost ho rozvíjet a vzdělávat. S učitelkami byly pro sběr dat realizovány polostrukturované rozhovory, které byly zpracovány pomocí metody otevřeného kódování. Z otevřeného kódování vzniklo 11 subkategorií, které byly následně rozděleny do tří hlavních kategorií – nadané dítě, rozvoj a vzdělávání, pedagog. Dané kategorie byly interpretovány za použití techniky vyložení karet.

Kvantitativní část smíšeného výzkumu byla realizována skrze dotazníkové šetření pomocí on-line dotazníku, který byl distribuován mezi vyučující nadaných dětí v mateřských školách. Získaná data byla zanalyzována metodou deskriptivní statistiky. Výsledky získané z dotazníkového šetření sloužily především jako doplňující metoda a společně s daty získanými z kvalitativní části výzkumu vytváří ucelenější pohled na problematiku identifikace a vzdělávání nadaných dětí v mateřských školách.

Cílem výzkumného šetření bylo analyzovat projevy nadaných dětí a zjistit, jakým způsobem přispívají vyučující mateřských škol k rozvoji nadaných dětí a plnému využití jejich potenciálu.

Z výzkumného šetření vyplynulo, že pro nadané děti je typické, že uvažují komplexněji a nad věcmi se zamýšlí detailněji a z překvapivých úhlů pohledu. Není pro ně typické pouze to, že jsou v některých oblastech akcelerované, ale je zásadní podotknout, že se u nich vyskytují i určité potíže související s jejich asynchronním neboli nerovnoměrným vývojem. Tyto potíže se mohou projevit například v sociálních interakcích, které mohou občas nadané dítě vyčerpávat. Pro některé nadané dívky je typické, že se snaží neupozorňovat na svoji výjimečnost a snaží se ji skrývat. Mimo jiné je mohou provázet i potíže spojené s přizpůsobováním se náhle vzniklým situacím.

Kromě zmíněných potíží je pro nadané děti typické, že jsou často ponořeny do činností, které je baví a zajímají, že jsou často schopné úplně opouštět své vlastní potřeby. Mají velký smysl pro empatii, jsou velmi citlivé, spravedlivé a často dohlíží, zda se v jejich okolí nedějí nespravedlivé věci a kladou důraz na dodržování pravidel. Díky schopnosti empatie jsou v kolektivu často oblíbené a mají dobré vztahy s vrstevníky, ale i přesto je faktem, že si více rozumí se staršími dětmi či s dospělými.

Mezi další dovednosti související s jejich akcelerovaným vývojem patří například logické uvažování, brzký nástup čtení a psaní, které provází potřeba vytvářet si své vlastní knihy nebo také schopnost brzkého počítání až do řádů tisíců či základního násobení.

Dále bylo zjištěno, že v mateřských školách je nadaným dětem poskytována velká podpora ze strany vyučujících, kteří se snaží maximálně rozvíjet jejich potenciál a poskytovat jim takovou podporu, která odpovídá jejich aktuálním individuálním potřebám. Je důležité podotknout, že principem výchovy a vzdělávání nadaných není pouze podpora a prohlubování již osvojených dovedností, ale především podpora rozvoje dítěte v jeho oslabených oblastech, jako je například již zmíněna sociální a komunikační stránka. Potenciál nadaného dítěte může být naplněn až tehdy, pokud bude podporován jeho rozvoj právě v těchto oslabených oblastech.

Z výzkumu vyplývá několik doporučení pro praxi. Prvním doporučením je, aby se vyučující nadaných dětí v mateřských školách snažili dítě vzdělávat i v oblastech, ve kterých je oslabeno. Velký důraz by měli klást na rozvoj sociálních a komunikačních dovedností, které jsou klíčové pro vztahy s vrstevníky. Dalším doporučením je, aby vyučující při vzdělávání nadaného dítěte využívali kombinované formy výuky, při které bude dítě vzděláváno ve skupině společně s jeho vrstevníky, ale zároveň (pokud to časové možnosti umožňují) individuálně pouze s vyučujícím, kdy mohou společně probírat oblasti zájmů více do detailů a prohlubovat znalosti a dovednosti nadaného dítěte. Nejdůležitějším doporučením na závěr je, aby vyučující a všechny ostatní osoby podílející se na výchově a vzdělávání nadaného dítěte, vždy respektovaly jeho individuální potřeby a vytvářeli mu podnětné, obohacující a bezpečné prostředí.

Seznam použitých informačních zdrojů

Literatura

CRESWELL, John W. *Research Design: Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches*. 3rd ed. University of Nebraska-Lincoln: Sage, 2009. ISBN 978-1-4129-6556-9.

DOČKAL, Vladimír. *Zaměřeno na talenty aneb Nadání má každý*. Praha: NLN, s.r.o., Nakladatelství Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-840-3.

FELCMANOVÁ, Lenka a kol. *Metodika pro práci s dětmi s SVP v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe, 2019. ISBN 978-80-7496-399-5.

FOŘTÍK, Václav a FOŘTÍKOVÁ, Jitka. *Nadané dítě a rozvoj jeho schopností*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-297-3.

FOŘTÍKOVÁ, Jitka. *Talent a nadání: jejich rozvoj ve volném čase*. Aktualiz. vyd. Praha: NIDM – Národní institut dětí a mládeže MŠMT, 2009. ISBN 978-80-86784-75-5.

HARTL, Pavel a HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. 2. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-569-1.

HAVIGEROVÁ, Jana Marie. *Pět pohledů na nadání*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3857-4.

HAVIGEROVÁ, Jana Marie; KŘOVÁČKOVÁ, Blanka a kol. *Co bychom měli vědět o nadání*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2011. ISBN 978-80-7435-092-4.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

HLAĎO, Petr. *Úvod do pedagogického výzkumu pro učitele středních škol*. Brno: Mendelova univerzita, 2011. ISBN 978-80-7375-544-7.

HŘÍBKOVÁ, Lenka. *Nadání a nadání: pedagogicko-psychologické přístupy, modely, výzkumy a jejich vztah ke školské praxi*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-1998-6.

HŘÍBKOVÁ, Lenka. *Mimořádně nadané děti ve škole a v rodině*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2010.

- HŘÍBKOVÁ, Lenka. *Nadání a předškolní věk*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2013.
- CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-5326-3.
- JURÁŠKOVÁ, Jana. *Základy pedagogiky nadaných*. Praha: Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR, 2006. ISBN 80-86856-19-4.
- LAZNIBATOVÁ, Jolana. *Nadané dieta: jeho vývin, vzdelávanie a podporovanie*. 3. vyd. Bratislava: Iris, 2007. ISBN 80-89018-53-X.
- MACHŮ, Eva. *Nadaný žák*. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-197-3.
- MACHŮ, Eva a kol. *Identifikace a vzdělávání nadaných a talentovaných dětí – dobrá praxe pro Evropu*. Zlín: Krajská pedagogicko-psychologická poradna a ZDVPP, 2016. ISBN 978-80-906400-2-3.
- MERTIN, Václav a GILLERNOVÁ, Ilona. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. 2. rozš. a přepracov. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-627-8.
- MÖNKES, F. J. a YPENBURG, I. H. *Nadané dítě*. Praha: Grada, 2002. ISBN 80-247-0445-5.
- PRŮCHA, Jan.; WALTEROVÁ, Eliška a MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 6., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6.
- SOKOLOVÁ, Hana; POKORNÁ, Alena a FIŠEROVÁ, Markéta. *Školní zralost a nadané dítě*. Školní zralost. Praha: Raabe, 2020. ISBN 978-80-7496-453-4.
- STEHLÍKOVÁ, Monika. *Nadané dítě: jak mu pomoci ke štěstí a úspěchu*. Praha: Grada, 2018. ISBN 978-80-271-0512-0.
- ŠVAŘÍČEK Roman a ŠEĐOVÁ Klára. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.
- ZELINKOVÁ, Olga. *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program: nástroje pro prevenci, nápravu a integraci*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0044-4.

Legislativní zdroje

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. Online. Praha, 2021. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/predskolni-vzdelavani/opatreni-ministra-zmena-rvppv-2021>. [cit. 2024-03-27].

Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných. Online. *Zákony pro lidi*. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2016-27>. [cit. 2024-03-27].

Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. Online. *Zákony pro lidi*. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-72>. [cit. 2024-03-27].

Zákon č. 561/2004 Sb., Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). Online. *Zákony pro lidi*. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>. [cit. 2024-03-27].

Elektronické zdroje

BILDIREN, A. *Developmental characteristics of gifted children aged 0–6 years: parental observations*. Online. *Early Child Development and Care*. 2018, vol. 188., no. 8, s. 997-1011. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/03004430.2017.1389919>. [cit. 2024-02-19].

GAGNÉ F. *Transforming gifts into talents: The DMGT as a developmental theory*. Online. *High ability studies*. 2004, vol. 15, no. 2, s. 119-147. ISSN 1359-8139. Dostupné z: <https://www-tandfonline-com.ezproxy.is.cuni.cz/doi/full/10.1080/1359813042000314682?scroll=top&needAccess=true>. [cit. 2024-01-17].

HAVIGEROVÁ, Jana Marie; HAVIGER, Jiří a JUKLOVÁ, Kateřina. *Škála charakteristik nadání pro předškolní děti – shody a rozpory v posuzování nadání předškoláků mezi učitelkami MŠ a rodiči*. Online. *e-Pedagogium*. 2013, roč. 13, č. 3, s. 68-80. ISSN 1213-7758. Dostupné z: <https://e-pedagogium.upol.cz/pdfs/epd/2013/03/06.pdf>. [cit. 2024-03-18].

MÁDLOVÁ, Martina. *Chcete vzdělávat předškoláka doma? Jak moc je to náročné?* Online. *Předškolní věk*. 2019. Dostupné z: <https://www.predskolnivek.cz/chcete-vzdelavat-predskolaka-doma-jak-moc-je-to-narocne/>. [cit. 2024-04-06].

NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Spolu, a přece odděleně: vnitřní diferenciaci na druhém stupni základních škol*. Online. *Komenský*. 2020, roč. 145, č. 1, s. 21-27. Dostupné z: <https://www.ped.muni.cz/komensky/clanky/spolu-a-prece-oddelene-vnitri-diferenciace-na-druhem-stupni-zakladnich-skol>. [cit. 2024-04-05].

PORTEŠOVÁ, Šárka. *Dvoji výjimečnost*. Online. *Nadané děti*. 2021. Dostupné z: <https://www.nadanedeti.cz/odborne-zdroje-clanky-dvoji-vyjimecnost>. [cit. 2024-02-27].

SRINIVASAN, Kritika. *Ellen Winner on Gifted Children*. Online. *Different Strokes*. 2012, vol. May–June, s. 75-81. Dostupné z: https://www.gifted.gr/documents/useful-documents/Gifted_children.pdf. [cit. 2024-03-21].

VOŇKOVÁ, Hana. *Metodologie pedagogického výzkumu II: povinný kurz pro studenty navazujícího magisterského studia oboru pedagogika na PedF UK*. Doplnující materiál. Online. Dostupné z: http://www.zla-ryba.cz/hanicka/metodologie2/smiseny_vyzkum.pdf. [cit. 2024-03-22].

Seznam použitých zkratk

RVP PV – Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

SVP – Speciální vzdělávací potřeby

IVP – Individuální vzdělávací plán

ŠVP – Školní vzdělávací program

PPP – Pedagogicko-psychologická poradna

Seznam příloh

Informovaný souhlas

PEDAGOGICKÁ
FAKULTA
Univerzita Karlova

Katedra speciální pedagogiky
PedF UK

Informovaný souhlas s poskytnutím výzkumného rozhovoru a jeho následným využitím pro účely bakalářské práce s názvem Identifikace a vzdělávání nadaných dětí v mateřské škole

Podpisem vyjadřuji souhlas s následujícími body:

- Byl/a jsem informován/a o účelu rozhovoru, kterým je sběr dat pro potřeby výzkumu bakalářské práce s názvem Identifikace a vzdělávání nadaných dětí v mateřské škole.
Cílem výzkumu je:
  - Analyzovat projevy nadaných dětí předškolního věku
  - Zjistit, jakým způsobem vyučující v mateřských školách přispívají k rozvoji nadaných dětí a plnému využití jejich potenciálu
- Bylo mi sděleno, jak dlouho bude rozhovor a jaký bude mít průběh. Jsem seznámen/a s právem odmítnout odpovědět na jakoukoli otázku.
- Souhlasím s nahráváním následujícího rozhovoru a jeho následným zpracováním.
- Zvukový záznam rozhovoru nebude poskytnut třetím stranám a po přepsání bude vymazán. Transkripce bude přístupná pouze komisi u obhajoby bakalářské práce, jinak nikomu až na anonymní části citované v textu práce, která bude volně dostupná online.
- Byl/a jsem obeznámen/a s tím, jak bude s rozhovory nakládáno a jakým způsobem bude zajištěna anonymita i po skončení rozhovorů, která znemožní identifikaci mé osoby. Nikde nebude uvedeno mé jméno či jiné osobní údaje, díky kterým bych mohl/ a být identifikován/a.
- Dávám své svolení k tomu, aby výzkumnice použila rozhovor pro potřeby své bakalářské práce a některé části v ní může citovat, zvuková nahrávka a transkripce rozhovoru však bude po ukončení výzkumu smazána.

Datum:

Podpis respondenta:

Podpis výzkumníka:

Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Magdalény Rettigové 4, 116 39 Praha 1

Seznam obrázků

OBRÁZEK Č. 1 TŘÍKRUHOVÝ MODEL NADÁNÍ J. S. RENZULLIHO	12
OBRÁZEK Č. 2 TRIADICKÝ (VÍCEFAKTOROVÝ) MODEL NADÁNÍ F. J. MÖNKSE	13
OBRÁZEK Č. 3 TRIARCHICKÝ MODEL NADÁNÍ R. J. STERNBERGA	14
OBRÁZEK Č. 4 PSYCHOSOCIÁLNÍ MODEL A. J. TANNENBAUMA	15
OBRÁZEK Č. 5 DRUHY NADÁNÍ DLE DOČKALA	17
OBRÁZEK Č. 6 IDENTIFIKAČNÍ PROCES	26
OBRÁZEK Č. 7 ŠKÁLA CHARAKTERISTIK NADÁNÍ OD SILVERMANOVÉ	28
OBRÁZEK Č. 8 SCHÉMA QUAL-QUAN	42
OBRÁZEK Č. 9 PYRAMIDOVÝ MODEL – SCHÉMA POLOSTRUKTUROVANÉHO ROZHOVORU	44
OBRÁZEK Č. 10 ZPŮSOBY ZÍSKÁNÍ PŘÍPADŮ	47
OBRÁZEK Č. 11 UKÁZKA KÓDOVÁNÍ	51
OBRÁZEK Č. 12 UKÁZKA KÓDŮ, SUBKATEGORIÍ A KATEGORIÍ	52
OBRÁZEK Č. 13 SROVNÁNÍ JEDNOTLIVÝCH PŘÍPADŮ	55
OBRÁZEK Č. 14 KATEGORIE NADANÉ DÍTĚ A JEJÍ SUBKATEGORIE	56
OBRÁZEK Č. 15 KATEGORIE ROZVOJ A VZDĚLÁVÁNÍ A JEJÍ SUBKATEGORIE	60
OBRÁZEK Č. 16 KATEGORIE PEDAGOG A JEJÍ SUBKATEGORIE	63

Seznam tabulek

TABULKA Č. 1 OBLASTI NADÁNÍ	16
TABULKA Č. 2 PŘEHLED VYUČUJÍCÍCH, NADANÝCH DĚTÍ A MATEK NADANÝCH DĚTÍ	47
TABULKA Č. 3 UKÁZKA USPOŘÁDÁNÍ DAT DO TABULKY – PRACOVNÍ POZICE RESPONDENTŮ	50
TABULKA Č. 4 ROZDĚLENÍ SUBKATEGORIÍ DO KATEGORIÍ	52

Seznam grafů

GRAF Č. 1 PŘÍKLAD GRAFICKÉHO ZOBRAZENÍ DAT – PRACOVNÍ POZICE RESPONDENTŮ	50
GRAF Č. 2 PRACOVNÍ POZICE	66
GRAF Č. 3 OBLASTI PROJEVŮ NADÁNÍ	66
GRAF Č. 4 PROJEVY V KOGNITIVNÍ OBLASTI	67
GRAF Č. 5 PROJEVY V EMOČNÍ OBLASTI	67
GRAF Č. 6 PROJEVY V SOCIÁLNÍ OBLASTI	68